

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Dana Libochowitzová

PSYCHOLOGICKÉ PROFILOVÁNÍ PACHATELE

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

Doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc.

Katedra:

Trestního práva, odd. kriminalistiky

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu):

25. června 2008

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Katedra trestního práva

Diplomová práce

Dana Libochowitzová

5. ročník

Mírová 524, 357 33 Locket

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým. Děkuji tímto Doc. PhDr. Ludmile Čírtkové, CSc., vedoucí své diplomové práce, za cenné rady a připomínky.

V Praze dne 25. června 2008

Dana Libochowitzová

Obsah

ÚVOD.....	1
1 Pojem psychologického profilování.....	2
1.1 Podstata psychologického profilování.....	2
1.2 Druhy trestných činů, u nichž je psychologické profilování využitelné.....	5
1.3 Účel profilování a možnosti jeho využití při vyšetřování trestných činů.....	6
2 Metodika profilování.....	10
2.1 Postup profilování.....	10
2.2 FBI – model.....	21
2.3 Model OFA (Operative Fallanalyse - Operativní analýza případů).....	26
2.4 Praktická ukázka profilu pachatele dle modelu FBI.....	31
3 Trendy v současném profilování.....	33
3.1 Teoretické přístupy v psychologickém profilování.....	33
3.2 Databáze pro profilování.....	38
3.3 Efektivita profilování a aktuální stav v ČR.....	41
ZÁVĚR.....	46
Seznam použité literatury.....	48

ÚVOD

V každé společnosti postupně přibývá závažných a stále brutálnějších trestných činů, včetně skutků zdánlivě bez motivu. Roste kriminalita, a to od drobných deliktů s nízkým stupněm společenské nebezpečnosti až k velmi závažným trestným činům. Objasňování trestné činnosti a usvědčování pachatelů není snadnou záležitostí. Zejména v dnešní mobilní společnosti mohou pachatelé trestných činů opustit zemi, v níž spáchali daný delikt a přemístit se do jiné země s úmyslem nebýt dopaden, anebo s úmyslem páchat další trestnou činnost.

Pomocnou vědní disciplínou pro objasňování trestných činů je forenzní psychologie, z níž je pro tuto diplomovou práci čerpána metoda psychologického profilování pachatele. Forenzní psychologie působí jako pomocná disciplína ve vztahu ke kriminalistice, nenahrazuje kriminalistickou techniku, taktiku ani metodiku. V policejní vyšetřovací praxi přicházejí psychologické postupy v úvahu zpravidla v situacích důkazní nouze či nejednoznačnosti. Psychologické profilování pachatele vnáší do případu nové poznatky o motivu pachatele, jeho chování a prožívání, a napomáhá tak vyšetřování trestného činu, popř. nasměrování vhodným způsobem. Osobnost pachatele má určitá specifika, která ji charakterizují a odlišují od ostatních „normálních“ lidí. Z hlediska kriminalistické praxe je velmi důležité odhalovat tyto lišící se znaky osobnosti a napomáhat tak co nejpřesněji určit typ pachatele.

Tato práce je členěna na tři hlavní části. První část - Pojem psychologického profilování – ve stručnosti se věnuje samotné podstatě psychologického profilování, jednotlivým druhům trestných činů, u nichž lze psychologické profilování využít, a účelu profilování a možnosti jeho využití při vyšetřování trestných činů. Druhá část - Metodika profilování - podrobně rozebírá způsob profilování, zodpovězení základních kriminalistických otázek stěžejních pro profilování, které se týkají analýzy primárních dat, motivu pachatele a základních bodů psychologického profilu. Dále pojednává o analýze případů za použití amerického modelu FBI v rámci kriminální investigativní analýzy a německého modelu OFA – Operativní analýzy případů. Následuje praktická ukázka profilu pachatele dle modelu FBI pro analýzu scény deliktu. Třetí část – Trendy v současném profilování – se zaměřuje na teoretické přístupy v psychologickém profilování, databáze vytvořené pro účely profilování, efektivitu profilování a aktuální stav psychologického profilování v ČR.

1 Pojem psychologického profilování

1.1 Podstata psychologického profilování

Psychologické profilování pachatele představuje jeden z moderních příspěvků psychologie kriminalistické praxi a je považováno za jednu z velmi perspektivních kriminalistických metod při objasňování závažné trestné činnosti.

Metoda psychologického profilování vznikla ve Spojených státech amerických, jako logický výstup behaviorální tradice americké psychologie, jež od 20. let minulého století nashromáždila velké množství poznatků o chování člověka. Tato metoda je jedním z vyšetřovacích postupů, při kterém se využívá odborných znalostí o chování a prožívání člověka k tomu, aby byl vymezen pravděpodobný (hypotetický) obraz neznámého pachatele¹ trestného činu (jeho psychických, sociálně-demografických a jiných vlastností). Psychologické profilování vychází zejména z analýzy důkazů². Z této analýzy lze usuzovat na způsob spáchání (modus operandi)³ daného trestného činu. Důkazy se analyzují především ze stop, které pachatel zanechal na místě činu, případně nálezu oběti a z dalších významných údajů shromážděných vyšetřováním. Na způsob spáchání konkrétního trestného činu se při psychologickém profilování pohlíží jako na výsledek individuálního chování pachatele a na jeho základě se neznámému delikventovi přisuzují odpovídající charakteristiky jeho vnitřního duševního založení (schopnosti, vlastnosti, motivace), které jeho nebezpečné jednání spustily, umožnily.⁴ Vychází se tedy z předpokladu, že člověk promítá do jakékoli činnosti a vytváří svou osobnost, a to i do samotného páchání trestného činu, jenž v sobě nese jakýsi individuální rukopis (signatura)⁵ pachatele. Čím výraznější a specifitější jsou zvláštnosti osobnosti pachatele, tím pravděpodobnější bude, že se nějakým způsobem otisknou v modu operandi. Není-li možné získat dostatek údajů ke způsobu spáchání deliktu anebo je-li způsob spáchání činu strohý, nenápadný a bez zvláštností, nelze zpravidla profilovat.⁶ Vyskytují-li se tedy v daném případě určité zvláštnosti, ze kterých lze usuzovat na způsob spáchání a motiv pachatele, má profilující odborník k dispozici určitou informační bázi pro vytváření

¹ § 9, odst.1 TZ: Pachatelem trestného činu je, kdo trestný čin spáchal sám.

² § 89, odst.2 TR: Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání.

³ V modu operandi se výrazně projevuje osobnost pachatele, proto je u každého trestného činu rozdílný. Modem operandi může být výběr konkrétního typu oběti, volba smrtící zbraně, místa, kde bude čin spáchán, způsobu, jakým bude zbraň použita – v podstatě jde o to, co pachatel dělá pro spáchání deliktu.

⁴ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 379.

⁵ Signatura objasňuje, proč pachatel udělal to, co udělal, a co bylo hnací silou; jde v podstatě o motiv, který vedl pachatele je spáchání činu.

⁶ Čírtková, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, s. 155.

pravděpodobného profilu pachatele. Současně se přitom přihlíží i k psychologickému významu všech dostupných informací o činu, místě činu, době spáchání činu, předpokládaném i skutečném průběhu jednání pachatele, výběru oběti, zacházení s ní v průběhu páchaní deliktu a po něm, psychologickým, sociálně-demografickým a dalším charakteristikám oběti apod.

Metoda psychologického profilování pachatele se v odborné literatuře někdy též nazývá metodou „psychologického portréту“, avšak toto označení není zcela přesné, neboť metoda nevyužívá pouze psychologické vlastnosti pachatele, nýbrž též vlastnosti biologické a sociální. Vychází z mnohaoborové týmové spolupráce kriminalistů, psychologů, lékařů, psychiatrů, sexuologů, eventuálně i dalších odborníků podle specifík daného případu, dle kterého je pachatel profilován. Jako možná synonyma se aktuálně užívají i pojmy analýza zločinu, kriminální vyšetřovací analýza (Criminal Investigative Analysis), analýza chování či operativní analýza případu (Operative Fallanalyse).

Podle P. Vyhlídalové je i samotný termín psychologický profil a psychologické profilování (zavedeny v americké odborné literatuře) málo výstižný, až zavádějící. Přílehavě prý označuje pouze výtvořiny psychiatrů či psychologů, jak tomu bylo dříve v USA, ale pro označení výsledku interdisciplinární spolupráce několika oborů je nepřesný. Psychologické profilování podle P. Vyhlídalové probíhá sice na pozadí psychologické teorie, ale ve vlastním profilu jsou psychické vlastnosti zastoupeny většinou nepřímo.⁷

Psychologické profilování je nejčastěji využíváno v případech, u nichž pachatel není dosud znám. Úkolem profilujícího psychologa je stopy z místa činu identifikovat a dekódovat, tzn. přiřadit jim adekvátní význam. Lze ho však velmi dobře využít i v případech s již známým, resp. odhaleným pachatelem. Výsledky takového psychologického profilu známého pachatele lze aplikovat pro přípravu taktiky zásahu, zatčení pachatele, prvotní jednání s pachatelem, odborný odhad jeho nebezpečnosti, stanovení pravděpodobnosti opakování trestné činnosti, konzultační činnost v průběhu vyšetřovacích úkonů apod.

Jak naznačují J. Douglas a Olshaker⁸ podstata psychologického profilování a analýza místa činu spočívá v tom, že dobrý profilovač musí být schopen vyhodnocovat rozsáhlou paletu usvědčujících materiálů a údajů. Musí však být schopen také „obléci se do cizí kůže“, čili plně se vžít do pocitů jak pachatele, tak oběti. Musí být schopen si v duchu znovu přehrát, jak zločin probíhal. K tomu se potřebuje dovědět, co nejvíce o oběti, aby si představil jak

⁷ Vyhlídalová, P. K otázce psychologického profilování. *Čs. Kriminalistika*, 1990, č. 1-2, s. 72.

⁸ Douglas, J. E., Olshaker, M. *Lovec duší*. Frýdek-Místek : Alpress, 1997, s. 197-207.

mohla reagovat, vžít se do její situace, když jí útočník vyhrožuje pistolí nebo dýkou, prožívat její strach, její bolest. Musí pochopit, co to je sténat v hrůze a v agonii, když si uvědomí, že nic nepomůže a že ho to nezastaví. Musí poznat, jaké to všechno je. A to je těžké břímě, které ten, kdo profil sestavuje, musí nést, zejména když je obětí dítě. Ale stejně obtížné je vmyslet do postavení útočníka, uvažovat jako on, spolu s ním plánovat, porozumět a pociťovat uspokojení v tomto konkrétním okamžiku jeho života, kdy se jeho potlačované fantastické představy změny ve skutečnost a on je jejím pánem, schopným zcela manipulovat jinou lidskou bytostí a ovládat ji. Musí si navléct i vrahovu kůži. V této souvislosti Gillernová, Boukalová a kol.⁹ uvádějí, že profilujícím expertem by měl být odborník znalý jak kriminalistiky tak forenzní psychologie, včetně psychopatologie a kriminologie. To znamená vyšetřovatel vzdělaný v obou dalších oborech nebo forenzní psycholog či psychiatr se znalostmi kriminalistiky a kriminologie.

Metoda psychologického profilování v praxi nastupuje nejčastěji až v okamžiku, kdy selhávají běžné vyšetřovací postupy, avšak pro větší úspěšnost této metody by bylo vhodné přibrat profilujícího experta již od počátku vyšetřování, aby se osobně seznámil se všemi okolnostmi, zejména s místem činu v jeho nedotčené podobě, jenž mají význam pro správné řešení případu, tedy dopadení konkrétního pachatele trestného činu. M. Kaplan však uvádí,¹⁰ že i v našich podmínkách je snaha o efektivní využití metody psychologického profilování kriminalistickou praxí, a to ve Východočeském kraji, v němž se již při prvních projevech enormního nárůstu násilné kriminality po roce 1989 pracovníci kriminální policie snažili zefektivnit vyšetřování na místě činu a i následný složitý proces objasňování deliktů. Byl zde vytvořen mobilní tým specialistů, v němž nezastupitelné místo zaujímá, kromě dalších odborníků, vyšetřovatel policie, soudní lékař, případně i státní zástupce, a hlavně kriminalista se znalostí oborů psychologie osobnosti, vývojové psychologie, sociologie a psychopatologie. Spolupráce takového týmu vede ke zvýšení efektivnosti ohledání místa činu závažných násilných trestných činů, neboť obraz místa činu kromě biologických,¹¹ trasologických¹² a daktyloskopických¹³ stop zpravidla obsahuje řadu nepatrností, kterých si může všimnout právě psycholog. Tyto nepatrné stopy z místa činu mohou vhodnou interpretací poskytnout

⁹ Gillernová, I., Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha : Karolinum, 2006, s. 75.

¹⁰ Kaplan, M. Psychologické profilování v analýze násilných trestných činů. In *Bezpečnostní teorie a praxe*. Praha : Policejní akademie ČR, 2002, č. 2.

¹¹ Biologické stopy – patří mezi ně krev, pot, sliny, sperma, vlasy a chlupy. Z těchto biologických materiálů se určuje především krevní skupina, pohlaví, případně z jaké části těla materiál pochází. Metodou, která je schopná přesně určit totožnost pachatele, je analýza DNA (genetická analýza).

¹² Trasologie - metoda, která zkoumá stopy bosých nohou, obuvi, pneumatik, rukavic, částí lidského těla, kde nejsou papilární linie, a také stopy po přemisťování předmětů. Např. ze stop obuvi lze získat informace o velikosti, tvaru, poškození a opotřebování obuvi a o jejím druhu, k čemuž expertům pomáhají specializované srovnávací katalogy obuvi.

¹³ Daktyloskopie - nauka o papilárních liniích na prstech rukou, nohou, na dlaních a ploskách chodidel.

dostatečnou představu o motivaci trestného činu, o způsobech nakládání pachatele s obětí a hlavně i o pachateli samotném a spolu se znalostmi kriminologie a psychopatologie, slouží jako podklad pro vytváření tzv. psychologického profilu neznámého pachatele.

1.2 Druhy trestných činů, u nichž je psychologické profilování využitelné

Psychologické profily pachatelů trestných činů fakticky vycházejí ze stop zjištěných na místě činu nebo nálezu oběti a dalších významných údajů shromážděných vyšetřováním. Metoda profilování delikventů je využitelná jen u omezeného okruhu trestných činů. Vhodnými pro psychologické profilování jsou trestné činy, nikoliv z hlediska jejich druhů nebo závažnosti, nýbrž způsobu, jakým byl TČ spáchán. Jestliže pachatel zanechal dostatek stop na místě činu a způsob spáchání je něčím neobvyklý a vyznačuje se určitými zvláštnostmi naznačujícími pravděpodobnou psychopatologickou charakteristiku osobnosti pachatele a jeho motivace (markantně jsou v nich vidět specifické rysy pachatele), pak je profilování tou správnou metodou, jenž může napomoci dopadení pachatele.

Psychologické profilování původně vypracovala FBI pro sexuálně motivované násilí (znásilnění) a vraždy. Další instituce aplikovaly existující postupy na nové typy deliktů a usilovaly o rozvinutí nových postupů a instrumentů pro různé typy zločinů.

V souvislosti s názory mnoha autorů, zabývajících se problematikou psychologického profilování, jsou pro tuto oblast forenzní psychologie vhodné především tyto druhy deliktů:

- vraždy (sadistické, sexuální, rituální, spojené s rozčleňováním mrtvoly)
- znásilnění
- pohlavní zneužívání
- žhářství, kde není známa motivace pachatele
- bombové atentáty
- únosy spojené s vydíráním
- braní rukojmích
- obscénní a výhružné dopisy a telefonáty.

Pro postupy psychologického profilování nejsou vhodné zejména:

- finanční a hospodářské trestné činy (běžná vloupání, krádeže, zpronevěry, většina případů poškození věcí a majetku atd.)
- trestné činy spáchané pod vlivem drog

- trestné činy páchané více osobami, resp. organizovaný zločin
- vraždy na objednávku.

Pachatelova psychika, a tedy i jeho chování, jsou v případě spáchání deliktu pod vlivem toxických látek ovlivněny, což se projeví i v osobnostním „rukopisu“ zanechanému na místě činu, pachatel tedy jedná jinak, než se jeho osobnost projevuje v normálním stavu.

V případě trestných činů páchaných více osobami se do způsobu spáchání deliktu promítá jednání, a tedy i psychika všech osob. Psychologický profil proto není možné vytvořit buď vůbec, anebo jenom velmi obecně (záleží na množství a kvalitě získaných informací při ohledání místa činu a dalších vyšetřovacích úkonech).

Vzhledem k uvedeným skutečnostem se psychologické profilování využívá zejména při vyšetřování sexuálně motivovaných vražd a sériových vražd. Pro náročnost metody je psychologické profilování zatím používáno především tehdy, kdy při zjišťování neznámého pachatele závažné trestné činnosti selhaly běžné operativně-pátrací a vyšetřovací postupy, a dále v případech, u nichž motiv činu není zřejmý anebo když modus operandi vykazuje znaky naznačující emocionální a jiné defekty osobnosti pachatele.

1.3 Účel profilování a možnosti jeho využití při vyšetřování trestných činů

Tradičně je profilování známo jako postup, jehož hlavním cílem je vytvořit psychologický profil zatím neznámého pachatele. Ten má pak pomoci upřesnit vyšetřovací verze a zacílit vyšetřování určitým směrem. Vypracovaný psychologický profil pachatele neukazuje přímo na konkrétního delikventa, ale vymezuje „pouze“ jeho určité charakteristické zvláštnosti a vlastnosti – charakteristiky osobnosti neznámého pachatele. Výsledný psychologický profil proto slouží k vhodnému zaměření dalšího vyšetřování trestného činu, k zúžení okruhu podezřelých, volbě nejpravděpodobnější operativně pátrací a vyšetřovací verze a v konečných důsledcích k samotné „identifikaci“ pachatele. Praktický význam pro odhalení pachatele má psychologický profil tehdy, obsahuje-li takové charakteristiky, které se mohou výrazně projevovat v jeho všedním životě a jsou snadno pozorovatelné, specifické či nápadné, např. výstřednost, výbušnost, nutkavé tendence, automatismy v chování apod.

Další eventualitou, v níž může být vypracovaný psychologický profil užít je tzv. „proaktivní“ vyšetřování. Proaktivní využití psychologického profilu nachází uplatnění ve dvou oblastech vyšetřování trestného činu. V první oblasti na základě výsledků profilu působí orgány činné v trestním řízení na neznámého pachatele (vyprovokování), resp. podezřelého k tomu, aby projevila určitou aktivitu, která by přispěla k jeho odhalení. Např. cestou vhodné

operativní kombinace za účelem, aby se neznámý pachatel či podezřelý, za určité situace, na určitém místě nebo v určitém čase apod., projevil způsobem, který by přispěl k jeho odhalení, čehož lze zejména dosáhnout různým sdělením či prohlášením v masmédiích, která jsou cíleně zaměřena na konkrétní osobnost pachatele. V další oblasti vypracovaný psychologický profil poskytuje pomoc i po zjištění pachatele, a to při jeho trestním stíhání, zejména slouží k volbě vhodných taktik a postupů při vyšetřování podezřelého (z hlediska poznání jeho osobnosti), které by např. při výslechu vedly k jeho přiznání, resp. objasnění činu. Psychologický profil pachatele tedy umožňuje zvolit nejvhodnější způsob jednání s pachatelem v průběhu zatčení, při vyjednávání s únoscem rukojmích, jakož i výběr nejvhodnější taktiky výslechu, či jiných vyšetřovacích úkonů. Jedná se např. o případy teroristických a jiných kriminálních útoků spojených s držením rukojmích, s cílem odhadnout pravděpodobné reakce pachatele na různé varianty postupu policejních orgánů, nebo též případy zaměřující se na stanovení optimální výslechové strategie u zadrženého pachatele, s cílem „prolomit“ jeho obrany a přivést jej k doznání.¹⁴

L. Čírtková¹⁵ v jednom ze svých příspěvků hovoří o alternativním využití profilování. Ukazuje v něm, že poznatky a metodiky rozvíjené v rámci profilování lze využít také pro vedení cíleného výslechu či při identifikaci sériových zločinů. Pomocí psychologického profilování lze tudíž hledat odpověď na otázku, zda doposavad izolované vyšetřované delikty lze spojit do série, jejímž pachatelem je jedna a táž osoba. Upozorňuje na dvě možnosti dalšího použití:

- 1) strukturovaný, deliktově specifický výslech (zejména oběti)
- 2) komparativní analýza různých skutků s cílem potvrdit, či vyloučit hypotézu o identickém, shodném pachateli.

ad1: Základem profilování je psychologický rozbor chování pachatele. Také při výslechu oběti jde zejména o to, zjistit, jak se pachatel projevoval, choval při páchání činu. Při běžném výslechu se však může mnoho paměťových stop ztratit. Důvody jsou zřejmé. Buď je vyslychaná osoba ve svém líčení neuvede (nevzpomene si na ně, nepovažuje je za důležité atp.), anebo se vyslychající na ně v dialogové fázi výslechu nezeptá. Použitím poznatků rozvíjených v rámci profilování pro rekonstrukci chování pachatele mohou být tyto chyby eliminovány. Metodiky a nástroje „analyzování činu a chování pachatele“ lze snadno

¹⁴ Kaplan, M. Psychologické profilování v analýze násilných trestných činů. In *Bezpečnostní teorie a praxe*. Praha : Policejní akademie ČR, 2002, č. 2.

¹⁵ Čírtková, L. Možnosti využití profilování při vyšetřování trestných činů. In *Některé podmínky pro efektivní vyšetřování trestných činů*. Praha : FSV UK, Edice PSSS, Psychologická řada, PSY-023, s. 15.

překlopit do strukturovaného a na konkrétní delikt zaměřeného výslechu. Podle zahraničních pramenů (Füllgrabe 2006) přináší strukturované, deliktově specifické výsledky kvalitnější výpovědi jak co do rozsahu tak i spolehlivosti (věrohodnosti).

ad2: Psychologické profilování lze rovněž použít ve specifické situaci, kdy vyšetřovatelé řeší podezření na sériovost. Konkrétně to znamená, že jsou vyšetřovány doposud izolované vedené skutky jednoho a téhož typu trestného činu (vraždy, znásilnění, sexuální zneužívání, žhářství). Ze zjištěných údajů k případům je jako jedna z vyšetřovacích verzí formulována i domněnka o shodnosti pachatele. Není přitom podstatné, zda je pachatel známý, či neznámý. Psychologické profilování pak nesměřuje primárně k profilu pachatele, nýbrž zaměřuje se na srovnávací analýzu vzorců chování v jednotlivých skutcích. Odpovídá na otázku, zda se jedná o shodného pachatele, či nikoli.

Velmi blízko k profilování má forenzní psycholinguistika, která používá jako výchozí zdroj informací o neznámé osobě výsledek jejího řečového chování. Analyzuje jakýmkoli způsobem fixované sdělení (dopis, zvukový záznam), a to především z hlediska jeho obsahu. Vychází z předpokladu, že každý člověk používá řeč svým individuálním způsobem a liší se v tom, že stejný obsah vyjadřují lidé prostřednictvím různých lexikálních, syntaktických, stylistických a dalších lingvistických znaků. Z výsledku řečového chování se vysuzují pravděpodobné charakteristiky (např. skupinová příslušnost, profesionální zaměření, příznaky psychopatologie, motivace, kriminální nebezpečnost apod.). Společně s psychologickým profilováním má psycholinguistika to, že je využívána v obdobných typech případů, zpravidla velmi složitých a hodnota jejích výstupů má pravděpodobnostní hodnotu.¹⁶

Určitým zvláštním typem je tzv. geografické profilování, které je využíváno v případech sériových trestných činů. Výsledným produktem tohoto profilování je geografický profil, jenž mapuje pachatelův „lovecký revír“. Vychází z principu, že mezi místy činů a místem bydliště hledaného pachatele existují určité, nikoli náhodné souvislosti. Britský profesor psychologie D. Canter vypracoval prototypické schéma prostorového chování pachatele. Podle něj jsou první zločiny série spáchány v určité „rozumné“ vzdálenosti od „základny“, přičemž základnou se pro účely geografického profilování rozumí bydliště pachatele či jeho partnerky nebo pracoviště pachatele. Rozumná vzdálenost se vypočítává podle následujících psychologických hledisek: pachatel se musí na místě činu cítit dobře, vyznat se tam a mít šanci se rychle vrátit na základnu, současně však nesmí v lokalitě kolem místa činu potkat známé osoby, nesmí být poznán. S pokračující sérií pachatel rozšiřuje svůj akční rádius,

¹⁶ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 384.

neboť získává na sebejistotě i sebevědomí. Některé typy sériových pachatelů se po určitém počtu zločinů přibližují opět ke své základně, jedná se o tzv. kruhovou hypotézu. Podle této hypotézy je nutné identifikovat dvě vzájemně nejvzdálenější místa činu, ty představují pomyslný průměr v kruhu, v jehož středu leží základna pachatele.¹⁷ Limitem tohoto profilování je stejně jako u psychologického profilování pravděpodobnostní hodnota jeho výstupů. Na základě tohoto profilu je sestavena topografická mapa, jež určí pravděpodobnost lokalizace různých bodů z hlediska polohy pachatelova bydliště a možného příštího útoku.

¹⁷ Čírtková, L. *Forezní psychologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 382.

2 Metodika profilování

2.1 Postup profilování

V oblasti profilování ani dnes neexistuje jednotná metodika postupu či všeobecně závazná nebo platná teorie. Zpravidla se uplatňuje ekletický přístup, tj. podle okolností konkrétního řešeného případu se používá vše, co slibuje prakticky pozitivní úspěch. Profilující odborník sahá po různých koncepcích, teoriích i modelech lidského chování a prožívání s nadějí, že „pasují“ na aktuálně řešený případ. Přitom se pohybuje především na půdě kriminalistiky, kriminologie, psychologie, psychiatrie a také sociologie.¹⁸ Profilování stále nemá svůj reproduktivní či striktně algoritmizovaný postup. Selský rozum (common sense), intuice, kreativita a nadání profilovače hrají výraznou roli.¹⁹

Pro profilování jsou velmi důležité změny, kterými prošlo za posledních několik let. Z původně značně výjimečných procedur, které běžely spíše mimo ostatní postupy a úkony vyšetřování, se dnes staly sourodým prvkem či součástí systematické analýzy složitých případů (v angličtině: Criminal Investigative Analysis, v němčině: Operative Fallanalyse).²⁰

Podle J. Hofmanové²¹ představuje analýza případů metodu, která umožňuje posuzovat násilné jednání v celém jeho komplexu. Jde především o práci se stopami a informacemi, o kvalitu jejich získávání, vyhodnocení a ověřování. Analýza případu je tvůrčím procesem, „skládačkou“ lidského násilí a jeho průběhu. Umožňuje získání nových podnětů k šetření a vyplnění informačních mezer, které vznikají během vyšetřovacího procesu.

Horn definuje²² analýzu případů jako kriminalistický nástroj, a nikoliv jako psychologický nebo psychiatrický instrument. Dle jeho výkladu je jádrem každé analýzy případu rekonstrukce průběhu činu na základě objektivní situace a stop na místě činu, případně na oběti. Rekonstrukce vlastního průběhu jednání je základem každé interpretace chování pachatele, a dává tedy odpověď na otázku „CO se vlastně stalo?“. Po rekonstrukci průběhu činu je možné takto zpracované chování pachatele analyzovat a interpretovat a tím se pokusit zodpovědět otázku „PROČ k trestnému činu došlo?“. Po analýze průběhu činu a interpretaci pachatelova chování následují výpovědi k osobnosti pachatele, tedy odpovědi na

¹⁸ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 375.

¹⁹ Hoffmann, J., Musolf, C. *Fallanalyse und Täterprofil*. Wiesbaden : BKA, 2000.

²⁰ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 376.

²¹ Hofmanová, J. Trestný čin a možnosti jeho poznání. In *Kriminalistický sborník*. Praha : 2004, č. 1, s. 47.

²² Horn, A. Možnosti a hranice operativní analýzy případů. In *Kriminalistický sborník*, Praha : 2004, č. 1, s. 52.

otázku „KDO?“. Pomocí profilu pachatele je sestaven popis osoby pachatele z hlediska osobnostních znaků tak, že se odlišuje od jiných osob a je v rámci objasnění rozeznatelná.

Z uvedeného je tedy zřejmé, že stejně jako profilování, tak i analýza případů si klade za cíl odpovědět na otázky v naznačeném sledu: JAK-PROČ-KDO (viz níže). Analýzy případu prošly dlouholetým vývojem, jsou prověřovány v praxi. Mezi ty úspěšné a hojně v zahraničí používané patří behaviorální analýza, založená na pozorování a popisu chování pachatele a oběti.

Vlastní postup psychologického profilování má určitou posloupnost. První kroky profilujícího experta směřují k důkladnému seznámení se s dosavadními výsledky vyšetřování trestného činu, tedy s úplnou vyšetřovací spisovou dokumentací. Na základě důkladného prostudování spisu si expert vytváří model pachatelova kriminálního chování, který musí vyhovovat nasbíraným důkazům, avšak v řadě případů se objevují vzájemně nesourodé, někdy kontradiktorické důkazy. Většinu shromážděných stop lze interpretovat více než jedním způsobem a pokaždé to nespočívá v samotné povaze důkazů. Nejednoznačnost, nesourodost může být způsobena též nekompetentním průběhem vyšetřování. „Profilující expert by neměl přistupovat k předběžným závěrům z vyšetřování, které často dostává spolu se spisem, jako k bezesporným a naprosto spolehlivým.“²³

Jak uvádí Kaplan²⁴ zaměřuje se psychologický profil na jedince, jehož osobnostní rysy jsou obdobné rysům jiných pachatelů, kteří spáchali podobné delikty. Kromě obecných a využitelných znalostí psychologie, psychopatologie, kriminologie, kriminalistiky (vyšetřovacích postupů), musí mít profilující odborník zkušenosti s konkrétním druhem deliktu, na jehož pachatele profil vytváří. Tyto zkušenosti zahrnují zejména znalosti osobnosti příslušných pachatelů, jejich typických (kriminálních) vzorců myšlení a motivací, scén deliktu, typování oběti, typických způsobů útoku a nakládání s obětí během útoku a po něm, tj. po usmrcení oběti. Odborné „vybavení“ profilujícího odborníka je jednou z podmínek, druhou je dostatečné množství informací o deliktu, informací, které jsou z hlediska profilu „životně“ důležité.

Základní vstupní informace profilování by měly zahrnovat detailní popis scény deliktu (event. místa nálezu oběti) včetně fotografií, detailní nálezy soudních lékařů, toxikologů apod., úplnou vyšetřovací zprávu včetně rekonstrukce událostí, maximum dat o oběti vzhledem k jejímu pohybu před deliktem, k její osobnosti, životnímu stylu apod. a sociálně

²³ Gillernová, I., Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha : Karolinum, 2006, s. 90.

²⁴ Kaplan, M. Psychologické profilování v analýze násilných trestných činů. *Bezpečnostní teorie a praxe*. 2/2002.

demografická data vztahující se k místu činu, např. typ osídlení, charakteristika obyvatel atd.²⁵

Pinizzotto ve své shrnující studii²⁶ popsal obecný postup pro vytváření psychologického profilu neznámého pachatele, jenž probíhá ve třech na sebe navazujících krocích:

- 1) JAK byl čin spáchán, CO se přihodilo (tzv. rekonstrukce průběhu činu),
- 2) PROČ byl čin spáchán (objasnění motivace kriminálního chování pachatele vede k objasnění případu),
- 3) KDO čin spáchal (navazuje na předchozí dvě fáze, vytvoření samotného psychologického profilu neznámého pachatele).

Profilující expert zpracovává veškeré dostupné údaje o případu tak, aby získal co nejvýstižnější a nejpodrobnější odpovědi na uvedené základní kriminalistické otázky v pořadí JAK-PROČ-KDO.

ad1: JAK byl trestný čin spáchán, CO se přihodilo?

V rámci tohoto prvního kroku jsou analyzována tzv. primární data, jako např. místo činu, protokol o ohledání místa činu, kriminalisticky zajištěné stopy, příslušná videodokumentace, fotografie a nálezy z prvotního ohledání oběti soudním lékařem, pitevní protokoly, výpovědi osob vyslychaných ve věci apod. V odborné terminologii se hovoří o tzv. behaviorální analýze místa činu (Američané používají termín scéna deliktu pro celostní nahlížení na místo činu), pomocí které se zjišťuje, jakým způsobem došlo ke spáchání samotného trestného činu. Na základě shromážděných důkazů se vytváří model pachatelova chování, který by měl zahrnovat všechny tři fáze pachatelova kriminálního jednání, tedy chování před deliktem, v jeho průběhu a po něm. Delikventní chování pachatele je zahájeno útokem na oběť, pokračuje vlastním nakládáním s obětí, případně únosem na místo vhodné k pachatelovým záměrům s obětí, a končí dokonáním trestného činu (usmrcením, znásilněním či zneužitím oběti). Postdeliktní chování pachatele představuje další jeho aktivity k zakrytí stop, ukrytí mrtvoly, zohyzdění mrtvoly – znemožnění identifikace oběti, snaha o uvedení místa činu do původního stavu. Tento pravděpodobný model pachatelova kriminálního chování je nutným předpokladem pro další postup profilování, a to odhad motivační struktury, která chování pachatele řídila.

²⁵ Netík, K., Netíková, D., Hájek, S. *Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie*. Praha : C. H. Beck, 1997, s. 16.

²⁶ Pinizzotto, A. J. Forensic psychology: Criminal personality profilig. *Journal of Police Science and Administration*, 12, 1984, č. 1, s. 32-40.

Základní informační bází potřebnou pro zodpovězení otázky JAK byl delikt spáchán, je:

- Analýza místa činu

Obvykle je místo činu chápáno do značné míry zjednodušeně, a to jako místo nálezu oběti, nebo místo v němž se odehrál samotný trestný čin u případů, jež nekončí usmrcením objektu útoku. Anglosaská odborná literatura užívá širšího termínu „scéna deliktu“, který zahrnuje:

- a) místo prvního kontaktu pachatele s obětí – místo, kde si pachatel oběť vyhlédl, příp. je poprvé verbálně kontaktoval (sekundární scéna deliktu²⁷),
- b) místo útoku – místo, kde pachatel oběť napadl,
- c) místo činu v úzkém slova smyslu – místo, kde pachatel páchá většinu ze svého kriminálního chování (primární scéna deliktu²⁸),
- d) místo odložení či nálezu oběti – pokud je odlišné od místa činu v úzkém slova smyslu, tedy místo, kde pachatel zanechává mrtvolu oběti nebo oběť propouští.

B. E. Turvey rozlišuje navíc tzv. přechodnou scénu, kterou označuje každé místo činu mezi primární scénou a místem odložení oběti, tedy např. automobil použitý k dopravě oběti nebo místo dočasného uložení oběti apod.²⁹

V rámci vyšetřování se ne vždy podaří všechna tato místa činu identifikovat a k dispozici tak bývá „pouze“ místo činu v úzkém slova smyslu, avšak to samotné obsahuje většinu zásadních důkazů, na nichž lze stavět profil pachatele. Mezi profilujícími experty není pochyb o tom, že by měli být přítomni již od počátku ohledání místa činu a mohli si jej prohlédnout sami. Kriminalisté a další odborníci se převážně zaměřují na informace, resp. stopy zanechané na místě činu nebo na místě nálezu, jenž jsou relevantní z hlediska jejich oboru. Profilující psycholog si však může všimnout i jiných okolností, podstatných právě s ohledem na osobnost jedince, který čin spáchal (jak je oběť ukryta, v jaké poloze byla nalezena, jak vypadá místo činu, kde se nachází, zda byla oběť transponována, zohavena apod.). Každý detail může být pro další postup velmi důležitý.³⁰ V našich podmínkách bývají profilující experti přizváni až v okamžiku, kdy jsou kriminalisté v objasnění trestného činu bezradní, nemají tedy příležitost účastnit se prvotních vyšetřovacích úkonů, zejména ohledání

²⁷ Turvey, B. E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*, 2nd Ed. Amsterdam : Elsevier Ltd., 2005, s. 190 – 192.

²⁸ Turvey, B. E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*, 2nd Ed. Amsterdam : Elsevier Ltd., 2005, s. 190 – 192.

²⁹ Gillernová, I., Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha : Karolinum, 2006, s. 92.

³⁰ Záhorská, J. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Praha : Portál, 2007, s. 105.

místa činu. K práci na profilu se dostává obvykle mnohem později, kdy jsou již shromážděny a zadokumentovány důkazy, přičemž velmi důležitým prostředkem k analýze místa činu je co nejpodrobnější protokol o ohledání místa činu, včetně prvotního ohledání těla oběti soudním lékařem, fotografie a videozáznam ohledání.

Mezi významné položky místa činu počítáme:³¹

Poloha těla – je velmi důležité, aby byla písemně i fotograficky zadokumentována, a to v době jeho nálezu, přičemž by se měl profilující expert ujistit o tom, zda poloha zachycená v dokumentaci odpovídá poloze těla v jakém ho pachatel pravděpodobně zanechal. V průběhu ohledání totiž dochází k manipulaci s mrtvým tělem, ať již při soudně lékařském ohledání, či dříve – lékařskou záchrannou službou, popř. nálezcem těla oběti apod.

Stav těla, zejména stav oblečení – zda oběť byla svlečená úplně, částečně (jak) či zda byla oblečená, jestli bylo oblečení pachatelovými aktivitami nějak poškozeno, zda zranění na těle oběti odpovídají poškozením oblečení, např. při bodných nebo střelných zraněních, manipulace se svršky či jinými částmi oděvu oběti (boty, kabelka, spodní prádlo apod.), odnesl-li z místa činu nějaké věci z majetku oběti (cennosti, součásti oblečení apod.). Např. zakrytí obličeje i celého těla oběti má zvláštní význam, naznačuje, že pachatel pravděpodobně měl k oběti blízký vztah.

Množství a povaha zranění – zdrojem těchto informací je nejen zpráva a fotodokumentace o prvotním ohledání těla soudním lékařem, nýbrž i soudně lékařský posudek, který obsahuje nejen soupis všech – i drobných – zranění, ale také mechanismus jejich vzniku, odhad doby, kdy zranění vznikla, zejména toho, která byla způsobena zaživa a která po smrti, důkazy přítomnosti spermatu v těle, na těle či oděvních svršcích oběti, toxikologické závěry o přítomnosti alkoholu a návykových látek v krvi oběti atd. Fotodokumentace z pitvy by měla umožnit např. posoudit průběh bodných či střelných kanálů tělem oběti a na základě toho zvážit, jestli se jedinec při útoku pachatele bránil či zda rány byly zasazeny až po znehybnění apod. Množství a směr zasazených ran naznačuje pachatelův psychický stav v době útoku. Velký počet bodných ran zasazovaných „bezhlavě“ bývá většinou známkou silného rozrušení pachatele způsobeného spíše masivním zlobným afektem (u vražd motivovaných mstou) než silným sexuálníм vzrušením (u sadistického vraha). Agrese sadistického vraha jeví spíše známky rozmyslu, neboť je více záměrným mučením než zuřivým útokem. Pozornost je nutno věnovat i drobným poraněním, např. oděrkám či

³¹ Gillemová, I., Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha : Karolinum, 2006, s. 93 – 95.

hematomům na obličeji či jiných částech těla naznačujícím úder rukou nebo nějakým předmětem. Sleduje se také případný pád těla na zem nebo vlečení znehybněného těla a drobná řezná zranění na rukou oběti při útoci nožem, naznačující obranu oběti.

Přítomnost a lokalizace ostatních stop – stopy trasologické (otisky bot či pneumatik), které mohou naznačit, zda pachatel je mobilní, jakým způsobem se na místo činu dostal, zda byl na místě dříve než oběť a očekával ji nebo zda ji sledoval z místa prvního kontaktu. Stejný význam mají biologické stopy, zejména krevní, naznačující pohyby oběti a pachatele na místě činu, vzájemnou polohu pachatele a oběti při útoku, snahy zraněné oběti uniknout pachateli atd. Přítomnost spermatu nepochybně vypovídá s vysokou pravděpodobností o sexuální motivaci činu, jeho nepřítomnost sexuální motivaci však nevylučuje. Význam mohou mít i nedopalky cigaret, a to nejen pro zajištění DNA pachatele, nýbrž i pro odhad času, který pachatel strávil čekáním na oběť. Samozřejmě jde nejen o jejich množství, ale také o lokalizaci na místě činu. Nepřítomnost daktyloskopických stop může znamenat, že pachatel se na spáchání trestného činu předem připravoval, ale také to, že ohledání nebylo provedeno pečlivě. Nepřítomnost zbraně na místě činu – pokud byla k útoku na oběť nebo k jejímu pozdějšímu usmrcení použita – naznačuje opět spíše chladnokrevné, „psychicky organizované“ chování pachatele tempore criminis a případně přípravu na spáchání trestného činu. Balistické stopy přicházejí v úvahu u násilí spáchaných střelnou zbraní. Většina z nich se nestává předmětem zájmu profilujícího experta, avšak mohou poskytnout cennou informaci o vzájemné pozici pachatele a oběti při výstřelu, tzv. povýstřelové zplodiny na těle či oděvu oběti.

Okolí místa činu – znalost okolí místa činu je pro profilujícího experta důležitá, neboť umožňuje posoudit míru rizika, které pachatel podstoupil zdržením se na místě činu (nakládáním s obětí), stanovit přístupové a únikové trasy pachatele, odhadnout míru pachatelových znalostí terénu, a tedy zda místo činu spadá do jeho míry „zóny komfortu“, tedy do zóny v níž se cítí dobře. Poznání okolí míst činu, zejména přístupových a únikových cest, fyzikálních a psychických bariér, demografických charakteristik a způsobů využití okolních oblastí, umožní v souvislosti s předpokládanými metodami vyhledávání oběti a preferovanými způsoby útoku odhadnout mentální mapu pachatele sériových činů, stanovit vzorec jeho prostorových aktivit. Což může usnadnit predikci, resp. prostorovou lokalizaci jeho budoucích kriminálních aktivit. Z tohoto důvodu je nutné, aby spisová dokumentace, která slouží jako podklad pro vypracování profilu, obsahovala letecký snímek oblasti nebo

alespoň zakreslení místa činu do mapy o měřítku alespoň 1 : 10 000. Je vhodné, aby expert sám navštívil místo činu, a to i po delší době nálezů těla, příp. spáchání trestného činu.

- Podrobné informace o oběti

Profilující expert se při psychologickém profilování zaměřuje na dva základní aktéry kriminálního incidentu, jimiž jsou pachatel a jeho oběť. Pokud je pachatel na počátku vyšetřování neznámý, představuje oběť zásadní a zpravidla jediný zdroj informací o případu, samozřejmě s výjimkou místa činu. Teprve po zjištění, jaká oběť byla, jak ji vnímalo okolí, jak se chovala, můžeme pochopit myšlení pachatele, výběr konkrétní oběti a pohnutky, které ho vedly ke spáchání činu. Důležitá jsou sdělení pozůstalých, sousedů, známých, spolužáků či přátel oběti.³² V případě sériových deliktů mohou mít jisté fyzické zvláštnosti, resp. vzhled oběti význam pro zaměření pachatelova útoku, je-li tento zaměřen na určitý vyhraněný typ.

B. E. Turvey³³ rozlišil oběť s nízkým, středním a vysokým rizikem, přičemž je tímto míněna míra pravděpodobnosti, s níž bude daný jedinec vlivem svého životního stylu, profese, návyků, zvyků a zvláštních osobnostních rysů poškozen případným deliktem. Příkladem oběti s vysokým rizikem je pouliční prostitutka, která se pohybuje v nočních hodinách, na místě se zvýšenou pravděpodobností kontaktu se sexuálním agresorem. Zvýšené riziko představují profese, u nichž pracovní doba končí v pozdních hodinách a vede tak nočním návratům domů, např. servírka apod. Do této kategorie rizika se dále řadí návyková chování (alkoholismus), případně psychopatologie – sexuální device, deprese atd.

B. E. Turvey mimo jiné dělí rizika oběti na riziko dané životním stylem a riziko z hlediska incidentu, jenž odkazuje k míře rizika přítomného v době útoku a je dán psychickým stavem oběti a rizikovostí prostředí, v němž se oběť aktuálně pohybuje.

- Podrobný pitevní protokol

Podrobný pitevní protokol, včetně fotografií pořízených při pitvě, jenž umožní získat povědomí o způsobu spáchání deliktu, objasní příčinu smrti, vražedný nástroj, způsob usmrcení, dobu usmrcení, počet ran apod. Z těchto informací může profilující odborník vyčíst možné duševní rozpoložení pachatele v době činu, jaké emoce se při tom vyskytovaly atd.

- Podrobné výpovědi svědků apod.

P. Vyhliďalová uvádí³⁴ dále jako potřebné informace pro zpracování profilu pachatele podrobné výpovědi svědků, pravděpodobný průběh události podle názoru vyšetřovatele atd.

³² Záhorská, J. Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů. Praha : Portál, 2007, s. 106.

³³ Turvey, B. E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*, 2nd Ed. Amsterdam: Elsevier Ltd., 2005.

³⁴ Vyhliďalová, P. K otázce psychologického profilování. *Čs. Kriminálnístka*, 1990, č. 1-2, s. 70.

ad2: PROČ byl trestný čin spáchán (motivace pachatele)?

Ze způsobu, jakým byl trestný čin proveden, lze usuzovat na určité pohnutky, které vytvářely motivační pozadí kriminálního jednání a z těchto indicií je rekonstruována pravděpodobná motivace pachatele, která vysvětluje, jak se pachatel těsně před činem cítil, co prožíval v průběhu deliktu a jaké vnitřní pohnutky (motivy) spustily, udržovaly a zaměřovaly jeho kriminální chování.³⁵ V průběhu vývoje kriminálního chování zůstává záměr (specifický plán, který si pachatel vytváří obvykle před realizací útoku) zpravidla tentýž a motivační struktura se dílčím nebo zásadním způsobem mění. To je zřejmé zejména ve fázi poslední, v níž v motivační struktuře začínají převládat někdy motivy strachu z odhalení projevující se ukrytím těla a snahou zahladit stopy, někdy potřeby provokovat, šokovat typickým vystavením těla, expozicí odhaleného genitálu apod. Pachatelovo kriminální chování je tedy determinováno celou motivační strukturou, v níž obvykle dominuje jeden vedoucí motiv a v průběhu činu se může měnit. „Ne všechny motivy vlastního kriminálního chování si pachatel musí uvědomovat, v extrémním případě si nemusí uvědomovat ani dominující motiv.“³⁶

20letý P. R. byl obviněn s trestného činu loupeže, kterého se měl dopustit tak, že kolem 24.00 hod. uhodil zezadu železnou tyčí do hlavy 20letou M. K. s úmyslem zmocnit se finanční hotovosti. Poté ji povalil na zem, kde na ní seděl a škrtil ji, čímž ji způsobil tržnou ránu na hlavě a další drobná zranění. Protože obrana M. K. byla natolik účinná, že se mu nepodařilo odcizit jí kabelku a finanční hotovost, z místa činu utekl.

Poškozená mimo jiné vypověděla, že po cestě od vlaku domů si povšimla jak za ní P. R. jde. Náhle dostala zezadu ránu do hlavy. Chtěla utéci, ale pachatel ji povalil a obkročmo si na ni sedl. Bránila se, kopala nohama, strkala do něj rukama. Začal jí škrtil. Křičela o pomoc. Pachatel přitom nic neřikal. Nevěděla, co po ní chce. Celou dobu měla u sebe tašku a on po ní ani nesáhl. Myslela si, že ji chce znásilnit. Když mu řekla, ať ji teda znásilní, ale aby ji neškrtil, pachatel ji pustil, sám sebe nazval „čurákem“.

Pachatel k motivaci říká, že se to stalo proto, že potřeboval peníze. Když uviděl oběť, všiml si, že má drahé oblečení a řekl si, že bude mít peníze. Proto ji napadl. Ze svědeckých výpovědí vyplývalo, že P. R. se v poslední době častěji vyskytoval v noci na cestě, kudy chodili lidé od posledního nočního vlaku. Opakovaně sledoval osamělé ženy. Dalším šetřením bylo zjištěno, že posuzovaný ve skutečnosti dluhy neměl.

³⁵ Čírtková, L. *Forezní psychologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 379.

³⁶ Gillernová, I., Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha : Karolinum, 2006, s. 104.

Znalec úvahu o motivaci uzavřel takto:

Posuzované jednání obviněného se z psychologického hlediska jeví jako spíše programovaný delikt. Opakovaný výskyt posuzovaného v nočních hodinách v místech, kde procházejí lidé, tedy i ženy přicházející od posledního vlaku domů, jeho opakovaná snaha o kontakt s procházející ženou velmi připomíná tipování vhodné oběti, případně rozvažování útoku u sexuálních agresorů, resp. sadistů. S tím pravděpodobně souvisí i zmatený pokus posuzovaného o kontakt s budoucí obětí o čtyři dny dříve. V motivační struktuře útočného chování posuzovaného se uplatňovala dosud ne zcela jasně strukturovaná a posuzovaným uvědomovaná sexuální motivace patologické (sexuálně agresivní, event. sadistické) povahy (Znalecký posudek 1999).³⁷

ad3: KDO trestný čin spáchal (sestavení psychologického profilu pachatele)?

Podstatou tohoto třetího kroku profilování je sestavení pravděpodobného profilu pachatele. Navazuje na předchozí dvě fáze, tedy na poznatky o chování pachatele a poznatky o prožívání pachatele. Profilující expert v rámci této části využívá též kriminologických poznatků o pachatelích dopouštějících se obdobných trestných činů.

Jazyk psychologického profilu musí být jazykem kriminalistiky, avšak to neznamená, že by zde měl expert nahrazovat práci vyšetřovatele, že by se měl zabývat otázkami, jež spadají do jeho kompetence. „Naopak, právě svým specifickým přístupem k věci, svými specifickými znalostmi by měl obohacovat repertoár vyšetřovacích metod.“³⁸ Měl by obsahovat údaje o pachateli, které jsou rutinně zjistitelné bez speciálních technik. Psychologická analýza (včetně psychopatologické) slouží pouze jako základ k odhadu především sociálně demografických charakteristik pachatele, event. takových jeho osobnostních zvláštností, které se výrazně projevují i mimo situaci trestného činu, v jeho všedním životě a jsou snadno zjistitelné, pozorovatelné poučeným laikem.³⁹

Podle P. Vyhřídalové⁴⁰ by měl profil pachatele, na základě výše zmíněných podkladů, obsahovat většinu nebo jen některé z následujících údajů:

- a) věk,
- b) pohlaví,

³⁷ Gillemová, I., Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, s. 104-105

³⁸ Netík, K., Neumann, J. *Metoda psychologického profilování pachatele – příspěvek forenzní psychologie kriminalistické praxi*. *ČS. kriminalistika*, 1990, č. 1-2, s. 76

³⁹ Netík, K., Netíková, D., Hájek, S. *Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 17

⁴⁰ Vyhřídalová, P. *K otázce psychologického profilování*. *Čs. Kriminalistika*, 1990, č. 1-2, s. 70

- c) rasa,
- d) rodinný stav,
- e) inteligence,
- f) stupeň vzdělání,
- g) životní styl,
- h) sociální původ,
- i) sociální přizpůsobení,
- j) charakteristiku osobnosti,
- k) vzhled a úpravnost,
- l) chování,
- m) emocionální přizpůsobení,
- n) stupeň mentální nevyrovnanosti,
- o) patologické charakteristiky chování,
- p) zaměstnání (i dřívější), povolání, přizpůsobivost,
- q) pracovní návyky,
- r) bydliště ve vztahu k místu činu,
- s) sociálně ekonomické postavení,
- t) sexuální přizpůsobení, zralost,
- u) druh sexuální perverze či narušení,
- v) motiv,
- w) zda se podobného činu mohl dopustit již dříve,
- x) pravděpodobnost opakování podobného trestného činu,
- y) pravděpodobnost, že byl již trestán.

Musil uvádí⁴¹ jako další možný údaj psychologického profilu doporučení, jak přistupovat k pachateli po jeho odhalení.

Odlíšnou strukturu profilu upravuje B. E. Turvey, jehož profily obsahují data členěná do několika oddílů.⁴²

⁴¹ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminallistika. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 63.

⁴² Turvey, B. E. *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*, 2nd Ed. Amsterdam : Elsevier Ltd., 2005.

- a) časové a prostorové parametry případu – např. místa posledního pohybu oběti, místo a čas nálezu těla, zjišťované ze svědeckých výpovědí a policejních zpráv
- b) viktimologie – sociální, rodinná, partnerská a zdravotní anamnéza oběti, posouzení rizikovitosti jejího životního stylu a aktuálního rizika v době její smrti
- c) analýza pitevních nálezů – zejména zranění, z hlediska rekonstrukce pravděpodobného průběhu činu a jeho případné motivace
- d) charakteristika scény deliktu – lokalizace a typ místa činu, místa prvotního kontaktu pachatele s obětí, užití zbraně, analýza odporu oběti, způsob prvotního kontaktu pachatele s obětí, metody útoku a získání kontroly nad obětí, případné sexuální aktivity pachatele, verbální chování pachatele, důkazy programování činu a motivačních činitelů uplatňujících se v pachatelově kriminálním chování, kontradiktorické akty chování pachatele, jeho dovednosti, důkazy, které pachatel na místě činu zanechal, případně z místa činu odnesl apod.
- e) charakteristiky pachatele – míra známosti pachatele s obětí a místem činu, pachatelova kriminální historie, doklady jeho psychopatických charakteristik a aktuálního psychického stavu (tempore criminis), důkazy o jeho intrapsychických konfliktech, včetně sexuálních apod.
- f) doporučení pro další vyšetřovací postupy.

B. E. Turvey v uvedené práci označuje tento přístup sestavení profilu jako deduktivní profilování a odlišuje jej od profilování induktivního:

- deduktivní profilování: označuje jej jako kriminální, nikoli psychologické profilování a postup je v tomto případě více vázán na proces a techniky kriminálního vyšetřování. Deduktivní přístup opírá své závěry o konkrétním pachateli o premisy odvozené přímo z fyzických důkazů shromážděných vyšetřováním. Výsledný profil proto obsahuje popis relevantních důkazů, a to včetně svědeckých výpovědí, z nichž analýza vychází. Deduktivní profil je z hlediska daného případu individualizovanější, avšak informace o pravděpodobném pachateli jsou méně konkrétní. Nelze ovšem opomenout, že výsledná doporučení pro další postup vyšetřování jsou lépe podložena. Využití deduktivní metody předpokládá dobré znalosti kriminalistiky a řady forenzních disciplín, co do praxe dochází především ke kombinaci s induktivním přístupem profilování,
- induktivní profilování: je pro něj charakteristická příbuznost s klinickou diagnózou a vzniká na základě statistické a/nebo komparativní analýzy množství pachatelů páchajících

tentýž typ deliktů. Induktivní profil udává konkrétnější informace o pravděpodobném pachateli, avšak poskytuje spíše průměrnou charakteristiku vzhledem ke svým pramenům.

Výsledný profil má podobu zprávy a jsou s ním seznámeni členové vyšetřovacího týmu. Nebývá však takto podrobný, slouží zejména k doplnění vyšetřovacích postupů, k nasměrování dalšího působení kriminalistů, k zúžení okruhu potenciálních pachatelů, k vytipování a potvrzení pachatele či k pomoci odhadnout, jak vůči pachateli vystupovat. Objeví-li se nové okolnosti případu, je profil znovu prověřován profilujícím expertem a event. odpovídajícím způsobem pozměňován. Totéž ověřování profilu probíhá zpravidla i v situaci, kdy se nedaří pachatele zjistit. S profilem se obvykle pracuje i po dopadení pachatele. Ověřuje se jeho platnost, tzn. že se zjišťuje, do jaké míry odpovídal vyhotovený profil skutečnému pachateli. Získané poznatky jsou shromažďovány a evidovány, a tak vcházejí do „teorie“ a databáze profilování.⁴³

Je na místě podotknout, že bez seriózní práce orgánů činných v trestním řízení je i takto vytvořený profil pachatele jen popsáním papírem.

2.2 FBI – model

Od konce 70. let 20. století jako první začala rozvíjet FBI program kriminálních vyšetřovacích analýz. Vývoj procházel etapami od „neoficiálních analýz“ přes psychologické kriminální kategorie až po současný oficiální program kriminální vyšetřovací analýzy: CIA (criminal investigative analysis). Hlavní pozornost byla zaměřena na práci na místě trestného činu. Kriminální vyšetřovací analýza je chápána jako cesta, kterou mohou orgány činné v trestním řízení zúžit okruh podezřelých osob. Součástí kriminální vyšetřovací analýzy je tvorba profilu možného pachatele. Neposkytuje totožnost pachatele, ale označuje typ osoby, která nejpravděpodobněji spáchala trestný čin a měla jisté charakterové vlastnosti.

Metodu kriminální vyšetřovací analýzy používali zpočátku pouze agenti FBI, od 90. let se o své zkušenosti začali dělit s policisty z ostatních zemí, zejména Kanady, Velké Británie, Německa a Rakouska. Některé evropské země pohlížely na americký systém skepticky. Hlavními body jejich kritiky byly značné sociokulturní rozdíly mezi Amerikou a zeměmi starého kontinentu. Praxe ukazovala, že když některé programy rozvíjené v jedné kultuře byly aplikovány v jiné kultuře bez patriční reflexe a opatrného uvážení, působily velké potíže.

⁴³ Čírtková, L., Červinka, F. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. *Kriminalistika*. Praha : 1995, č. 1, s. 24.

Otázka použitelnosti metody kriminální vyšetřovací analýzy byla obsahem mnoha mezinárodních setkání policejních analytiků a vyšetřovatelů násilných trestných činů. Metoda byla podrobena zkoumání v Rakousku a byla doporučena jako vhodný postup i pro evropské země.

Analyticky se stali agenti/policisté s bohatými zkušenostmi vyšetřovatele a s pedagogickým zázemím. Patří mezi nejlépe placené policisty, kteří procházejí náročným výcvikem, kvalita jejich práce je pravidelně kontrolována, hodnocena a porovnávána, pracují jako soudní znalci.⁴⁴

Další možné pojmy spojené s metodou kriminální vyšetřovací analýzy: kriminalisticko-kriminologická analýza, behaviorální analýza. Lze ji rozdělit do několika postupných kroků: nejdříve jsou sbírány a hodnoceny informace, rekonstruována situace, formulovány hypotézy, rozpracován a testován profil pachatele a výsledky zpětně oznamovány dožadující součásti policie. Zde je pojednáno především o tzv. behaviorální analýze místa činu, resp. analýze scény deliktu (označení pro celostní nahlížení na místo činu), která nám odpovídá na otázku JAK byl čin spáchán, CO se přihodilo. Jedná se vlastně o speciální psychologickou rekonstrukci jednání pachatele a oběti.

K důkladné analýze scény deliktu potřebuje profilující expert, jak bylo výše zmíněno, veškeré informace získané k činu (výsledky ohledání místa činu, závěry pitvy, protokoly výslechů apod.). V počátcích psychologického profilování nakládal profilující odborník s těmito informacemi více či méně intuitivním způsobem. To znamená, že posuzoval tyto materiály volně podle hledisek, která si sám stanovil, a fakta, která zvolil jako kritická a z nichž odvozoval psychologický profil pachatele, závisela na jeho individuálních znalostech, vnímavosti, pečlivosti, teoretické orientaci apod. Postupné získávání zkušeností ve věci umožnilo vytvořit určitá pravidla na důkladné prozkoumání scény deliktu. Tato pravidla jsou známa pod označením FBI-model a lze si je představit jako návod na důkladné prozkoumání scény deliktu speciálně pro účely profilování. Při posuzování scény deliktu doporučují experti FBI věnovat pozornost 7 hlediskům:⁴⁵

- Druh vraždy a vražedný styl

Podle počtu obětí a míst činů rozlišuje FBI:

- a) masové vraždy – pachatel (mass murder) v průběhu jednoho trestného činu usmrtí více obětí najednou, podle Centra analýzy násilných trestných činů (National Center for the

⁴⁴ Hofmanová, J. Trestný čin a možnosti jeho poznání. In *Kriminalistický sborník*. Praha : 2004, č. 1, s. 47-48.

⁴⁵ Čírtková, L., Červinka, F. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. *Kriminalistika*. Praha : 1995, č. 1, s. 23.

Analysis of Violent Crime, NCAVC) je masovým vrahem ten, kdo usmrtí čtyři oběti nebo víc na stejném místě, během stejné události; obvykle útočí na členy své rodiny nebo na skupinu osob, která s jeho problémy nemá nic společného; většinou se nechá masový vrah zatknout policií nebo spáchá sebevraždu.⁴⁶

Příkladem masové vraždy v České republice je Olga Hepnarová, která 10. července 1973 úmyslně najela na tramvajový ostrůvek nákladním automobilem a najednou zmařila 8 lidských životů a dalších 11 osob těžce zranila.

b) vražedné šňůry – pachatel (spree killer) vraždí více obětí v jednom sledu za sebou na různých místech a mezi jednotlivými vraždami je jen velmi malá prodleva; masakruje ty, kteří měli smůlu, že se s ním potkali.

Příkladem spree killera je Howard Unru, jenž 6. září 1946 začal střílet nazdařbůh cestou přes předměstí Camden v New Persey, zabil 13 osob a další zranil. Během dalších dvaceti minut pokračovala krvavá odysea na odlišných místech.

c) sériové vraždy – pachatel (serial killer) má za sebou také více obětí, ale mezi jednotlivými činy dochází k přestávce, která může trvat několik dnů, týdnů, měsíců. Až po této pauze vraždí znovu, přičemž během těchto událostí může zabít i několik osob najednou. Sériový vrah si své oběti vybírá, myslí si, že nikdy nebude dopaden. Pro tyto pachatele bývá typické prožívání bohatých fantazijních představ předcházejících samotnému trestnému činu, jež po spáchání činu uspokojují pachatele natolik, že nemusí svou trestnou činnost opakovat hned, mezi spáchanými vraždami existuje tedy jistá latence (podobný princip funguje také u některých znásilnění či žhářství). Latence se však mezi jednotlivými činy zkracuje a skutky nabývají na brutalitě, neboť fantazijní představy přestanou postupně pachatele uspokojovat. Tento typ vražd je často odborníky i laiky zaměňován s masovými vraždami, je mezi nimi ovšem zásadní rozdíl.

Příkladem sériových vrahů jsou nikdy nedopadený Jack Rozparovač (Jack Ripper), Albert Henry DeSalvo (The Boston Strangler), David R. Berkowitz (Son of SAM), Albert Fish, Richard Chase (Upír ze Sacramenta), Edmund Emil Kemper, Andrej Romanovič Čikatilo a mnoho dalších.

⁴⁶ Bourgoin, S. Bestiální vrazi. Autentické výpovědi o sériových vražích. Plzeň : Nava, 1994, s. 13-14.

- Primární motivace činu

Jde o orientační odhad motivačního pozadí činu. Rozlišují se zejména následující varianty primárních úmyslů:

- a) obohacení, peníze,
- b) emocionální, specifické příčiny vraždy
- c) rodinné (hádky, zavraždění rodinných příslušníků – dětí, otce, matky),
- d) sebeobrana, žárlivost,
- e) silné afekty náboženské, kultovní a fanatické,
- f) psychotické zkratky,
- g) sadistické motivy (agresivní sexuální motivy).

- Riziko oběti

Podle věku, povolání, tělesného stavu, životního stylu a bydliště se rozlišují tři stupně rizika (viktimmnosti): nízký, průměrný a vysoký. Pachatelé vyhledávají především lehce dostupnou oběť, která se vyznačuje silně sycenými viktimmogenními faktory. Typickou vysoce rizikovou skupinou obětí jsou prostitutky, nebo např. zaměstnankyně nonstop prodejen pracující v noci, stopaři nebo uprchlíci. Naopak mezi nízkou rizikovou obětí se řadí děti žijící v dobrém sociálním prostředí, jejichž vzhled odpovídá biologickému věku a neprovokují okolí. Dále např. matka rodiny, žijící v bohaté čtvrti, je potencionální obětí s nízkým rizikem, pokud ji ovšem její životní styl nezavádí do míst s vysokým rizikem, kterými jsou bary pro svobodné, v nichž by se nechala svádět neznámými muži v pozdních nočních hodinách, nebo pokud by zaparkovala své auto na veřejném parkovišti ve tři hodiny ráno. Vrahové mohou pronásledovat své oběti s vysokým rizikem do míst, kde jsou jejich oběti zranitelnější, jako jsou garáže, nádraží či opuštěná místa.

- Riziko pachatele

Jestliže pachatel spáchá čin za vysoce rizikové situace, např. atakuje-li oběť s malou rizikovostí (viktimmností) za silně rizikových okolností (odláká oběť v poledne z rušné ulice), svědčí to o:

- a) stresu pachatele, pod jehož vlivem jedná,
- b) o jeho víře, že nemůže být přistižen a chycen nebo
- c) hladině vzrušení, které potřebuje, aby se zločinu dopustil.

Nejvyšší korelaci s příští násilnou trestnou činností zaznamenáváme u této skupiny znaků: věk 15-24 let, mužské pohlaví, etnická menšina (v USA je popisována černošská rasa, v České republice patří mezi rizikovější pachatele Romové a jedinci patřící do skupin u nás etablovaných a rekrutujících se z obyvatel bývalého Sovětského svazu), nižší socioekonomický status, abúzus alkoholu a drog, svobodný stav a osamělost. Rozhodující význam sehrává též kriminální kariéra.⁴⁷

- Stupňování činu (faktor eskalace)

Zde se posuzuje způsob spáchání činu, konkrétně sled a průběh jednotlivých aktivit, kterých se pachatel v průběhu činu dopustil. Obvyklé je pozvolné stupňování agresivního jednání během činu, prodlužování času, který pachatel tráví s napadeným, rafinovanější techniky týrání či zohavování oběti, pozornost, kterou pachatel věnuje zahlazování stop. Sleduje se zda se pachatel stává stále opovážlivějším, volí méně rizikové oběti, méně spáchání svého činu ukrývá, vydává své jednání více na obdiv, více si věří atd. Postupně také dochází ke zkracování doby mezi jednotlivými delikty. Ze zjištěného průběhu události lze odhadnout kriminální potenciál pachatele a tím i pravděpodobnost spáchání dalších činů.

- Časové faktory

Pro vypracování profilu pachatele je důležité zjistit časové úseky, které potřeboval pachatel na provedení činu:

- a) *k tomu, aby zabil oběť*, jak dlouho si oběť vybíral, plánoval spáchání činu, kolik času potřeboval, aby se k oběti přiblížil,
- b) *k tomu, aby uskutečnil dodatečné úkony na mrtvole*, jak mnoho času s obětí trávil, zda byla oběť usmrcena okamžitě, nebo až po několika hodinách, či dokonce dnech,
- c) *k tomu, aby tělo ukryl*.

Informace o životním stylu a povolání podezřelého lze vyvodit i z toho, zda páchá činy během dne či v noci. Páchá-li zločiny v noci, je velká pravděpodobnost, že žije sám a je svobodný. V případě série vražd, pokud jsou všechny zločiny spáchány přes víkend, je možné předpokládat, že vrah po zbytek týdne pracuje. Díky těmto informacím lze vymezit, zda se jednalo o plánovaný, nebo spontánní čin, jak si pachatel trestný čin „užíval“, zda šlo o organizovaného, či dezorganizovaného pachatele apod.

- Místní faktory

Mezi důležité informace pro profilování pachatele patří rovněž údaje o tom:

⁴⁷ Záhorská, J. Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů. Praha : Portál, 2007, s. 110.

- a) kde se pachatel poprvé přiblížil ke své oběti,
- b) kde k činu došlo (bylo to o samotě, nebo na prostranství, kde se pohybuje množství lidí),
- c) zda místo činu a místo nálezu mrtvolky jsou identická, anebo
- d) zda pachatel tělo oběti někam přemístil (zda musel znát místo, kam byla oběť transponována – např. hluboko v lese, kam chodí malá skupina lidí, jako třeba lovci apod.).

Takto důkladná analýza scény deliktu a dalších dostupných informací o činu vede především k rekonstrukci průběhu činu a následně k vytvoření profilu neznámého pachatele.

2.3 Model OFA (Operative Fallanalyse - Operativní analýza případů)⁴⁸

Od 80. let 20. století začalo kriminalisticko-kriminologické výzkumné oddělení Spolkového kriminálního úřadu (Bundeskriminalamt – BKA) zkoumat instrument „analýzy případu“ (Fallanalyse) – známé též jako profilování (profiling) – z hlediska možné přenositelnosti na německé vztahy. Východiskem pro hodnocení analýzy případu v Německu byly výsledky z různých fenomenologických studií vypracovaných v rámci série výzkumů u Spolkového kriminálního úřadu. Roku 1987 bylo započato s prvními analýzami případů výzkumnou skupinou a s tím souvisejícími diskuzemi pro pomoc policejní praxi v podobě pilotních projektů. Na počátku roku 1998 založila AG Kripo (pracovní skupina vedoucího zemského a spolkového kriminálního úřadu) spolkovou projektovou skupinu k tématu „postup analýzy případu a ViCLAS – databázový systém“, a to k zodpovězení otázky: „Které nové postupy analýzy případu mají být použity policií v Německu?“ Projektová skupina se shodla, vycházejíc z přípravných prací výzkumného oddělení Spolkového kriminálního úřadu, na podmínkách a obsahu v policejní praxi využívané operativní analýzy případů.

V lednu roku 1999 byl rozhodnutím AG Kripo zaveden postup analýzy případů a ViCLAS – databázový systém (viz níže) pro všechny spolkové země jednotlivě a celou Spolkovou republiku Německo.

V oblasti německého a mezinárodního boje s trestnou činností (INTERPOL) existovaly pojmy „kriminální analýza“ (ve smyslu strategické kriminální analýzy) nebo též „operativní kriminální analýza“. U prvního pojmu jde především o analýzu jevů trestné činnosti a jejích trendů, které jsou pro jednotlivý případ postačující. U druhého pojmu jde

⁴⁸ <http://www.bka.de/kriminalwissenschaften/ofainter.html> ze dne 17.června 2008.

především o analýzu postupů (např. v oblasti hospodářské kriminality). Vzhledem k těmto rozdílům byl pro různé metody kriminalistické práce, sloužících pro lepší pochopení jednotlivých kriminálních případů, zvolen zastřešující pojem „Operative Fallanalyse“ (operativní analýza případů).

Popisná definice balíku metod byla stanovena roku 2003 ve standardech kvality případové analýzy: U analýzy případů se jedná o kriminalistický nástroj, který prohlubuje pochopení případu u vražedných a sexuálních násilných deliktů stejně tak jako v jiných vhodných případech, jenž mají mimořádný význam na základě objektivních dat a komplexních informací o oběti, a podporuje vyšetřování zpracováním různých pokynů. V těchto speciálních standardech kvality jsou stanoveny i závazné pracovní postupy při provádění analýzy případů pro německou spolkovou policii i pro jednotlivé zemské policie, což je velmi důležité vzhledem k tomu, že v Německu jsou policejní záležitosti v pravomoci jednotlivých spolkových zemí a každá má svůj vlastní úřad státní kriminální policie. Pravomoci ve věcech kriminálních případů zde mají úřady místní policie. Tím se zajistí, že policie v celém Německu, používá srovnatelné metody pro analýzu případů a dochází tak i k podobným výsledkům. Všechny úřady kriminální policie spolkových zemí Německa založily jednotky behaviorální analýzy (skupiny OFA).

U německé policie se analýzy případů provádějí v týmové spolupráci. V jednom týmu pracují minimálně tři policejní analytici případů, jenž jsou pro tuto práci speciálně vybráni a vyškoleni. Případoví analytici Spolkového kriminálního úřadu zapojují do týmové spolupráce i úředníky/ce místně příslušných komisariátů nebo zvláštních komisí. Ve skupině pracují také externí odborníci (např. soudní lékař, psycholog). Touto skupinovou spoluprací je optimalizována kvalita výsledků analýzy případů.

Jako základ analýzy slouží objektivní a bezpečně zjištěné údaje o případu. Příprava, realizace a následné zpracování analýzy případu zpravidla trvá 4 týdny; pro samotnou rekonstrukci případu potřebuje tým jeden týden.

Výsledky analýzy případů jsou spolu s doporučeními pro další postup vyšetřování trestných činů předloženy vždy příslušným policejním služebnám (které o zpracování analýzy požádaly) v písemné formě. Tento protokol mívá zpravidla 20 – 100 (někdy i více) stran a jeho písemná podoba má zaručit transparentnost práce. Tím jsou výsledky analýzy případu ověřitelné, případně též dodatečně, jestliže je pachatel dopaden o několik měsíců později a doznal se. K prezentaci výsledků bývá většinou přizváno také státní zastupitelství, protože význam poznatků případových analýz je stále více uznáván také pro trestní řízení. Týmy

případových analytiků se zavázaly k neustálému vyhodnocování svých analýz (zda-li se pozdější výsledky vyšetřování shodují s výsledky dané analýzy případu).

Pro jednotlivé oblasti trestných činů byly německou policií rozvinuty mnohé metody analýzy případů:

- Případová analýza v oblasti vražd a sexuálních násilných trestných činů (sexuálních vražd, znásilnění).

Pro tuto oblast deliktů byl již na přelomu 70. a 80. let vytvořen, jak bylo již výše zmíněno, model analýzy scény deliktu, vypracovaný FBI. V Německu byl pro tuto metodu vytvořen pojem „Fallanalyse“ a ve Velké Británii se hovoří o behaviorální analýze. V USA je částečně užíván související zastaralý výraz „offender profiling“ (profilování pachatele). Všechny tyto přístupy mají společné to, že na základě všech zjištěných dat o případu jsou posuzovány hypotézy k možnému průběhu činu a z nich se pak vyvozují možné osobnostní charakteristiky hledaných pachatelů. V centru pozornosti „Fallanalyse“ stojí vždy rekonstrukce průběhu činu v kriminalisticko – kriminologickém smyslu, což se provádí na základě objektivních údajů zjištěných o případu, pachateli a oběti.

Pro provedení seriózní „Fallanalyse“ je třeba vycházet z materiálů, které jsou již výše uvedeny, jako např. vyšetřovací zpráva, protokol o ohledání místa činu, fotografie a videodokumentace, sociodemografická data atd. Na základě těchto údajů se zkouší krok po kroku rekonstruovat průběh činu z hlediska chronologického sledu a po této rekonstrukci průběhu deliktu se klasifikuje chování pachatele. Při tom hrají velkou roli otázky týkající se vlastního cíle pachatele a účinnosti pachatelova jednání. Jedna z otázek je: „Které pachatelovo jednání je ještě modus operandi a kdy se začíná projevovat rukopis pachatele?“ Další dvě velmi důležité otázky jsou kladeny u analýzy jednotlivých kroků chování pachatele při trestném činu: „Co pachatel dělal, co by býval nemusel dělat?“ A: „Co pachatel neudělal, co mohl udělat?“ V dalším kroku se charakterizuje celý případ a v úvahu přichází tyto otázky: „Jedná se o plánovaný nebo spontánní čin, popř. nacházejí se v průběhu činu smíšené fáze?“ A: „Která kritéria byla rozhodující pro výběr oběti, času, místa trestného činu?“ A: „Vyskytnuly se v případě zvláštní, či dokonce výjimečné znaky (např. chtěl pachatel trestný čin a stopy zahladit, nebo chtěl předstírat jiný motiv)?“ „Jakou strategii použil pachatel při přiblížení se oběti (lest, bleskový útok, překvapivé napadení)?“ „Jak kontroloval pachatel oběť (pouhou blízkostí, výhrůžkami násilí, násilím)?“ „Jak reagoval pachatel na pokusy o odpor?“ „Objevily se u pachatele v průběhu činu sexuální poruchy?“ „V jaké posloupnosti se odehrávalo sexuální jednání?“ „Co říkal pachatel a co chtěl, aby říkala oběť?“ „Došlo

v průběhu činu ke změně (zlomu) v chování pachatele?“ „Vzal pachatel něco z místa činu s sebou?“

V následujícím kroku se vytváří profil neznámého pachatele, avšak za předpokladu, že byla s úspěchem provedena rekonstrukce pachatelova kriminálního jednání.

- Případová analýza v oblasti vydírání a únosu (včetně vyjednávání v případech braní rukojmích).

Pro tyto trestné činy vyvinula Jednotka operativní analýzy případů při Spolkovém kriminálním úřadu speciální metodu případové analýzy. Na základě vyhodnocených vyřešených případů byly kriminalistické a kriminologické poznatky z těchto případů spojeny a použity v právě probíhajících analýzách případů. Jelikož mnoho vyděračů posílá výhružné či vyděračské dopisy, vyznavačská poselství, musely být vyvinuty speciální metody k rychlému a správnému vyhodnocení těchto vyděračských zpráv. Analýza těchto dopisů či zpráv pachatelů se zpracovává vždy v souvislosti s analýzou již známého obdobného průběhu trestného činu. Dalším zřejmým rozdílem od analýzy případů vražd a násilných deliktů je, že Jednotka operativní analýzy případů musí u vyděračských deliktů podporovat vyšetřování v aktuálně probíhajícím případu a tím stojí pod neustálým časovým tlakem. Proto byla vytvořena speciální metoda, jenž přispěla ke zrychlení této analýzy.

Jednotka operativní analýzy případů Spolkového kriminálního úřadu v současnosti vyvíjí další nové metody pro použití případové analýzy také u jiných deliktů (např. útoky s použitím výbušnin, sériové bankovní loupeže).

- Srovnávací analýza případu.

Této metody se používá, když existuje podezření, že by se mohlo jednat u dvou nebo více kapitálních deliktů o sérii nebo opakování trestného činu, které lze přiřadit jednomu pachateli, anebo skupině delikventů. Většinou se jedná o trestný čin vraždy či sexuálně motivované delikty. V úvahu přichází i trestný čin žhářství. Při srovnávacích analýzách jsou prozkoumávány shody mezi více případy, hodnoceny možné odchylky a nakonec je vysloven závěr, zda lze odpovídající delikty přisoudit jedné osobě či skupině osob. V zájmu objektivity je při provádění srovnávacích analýz z metodických důvodů žádáno vypracovávat pro každý daný případ nezávislou analýzu různými analytickými týmy. Tyto různé týmy jsou nasazeny zejména kvůli zajištění obsahové nezávislosti jednotlivých analýz. Samotná srovnávací analýza (=srovnání na základě výsledků jednotlivých analýz) udává především charakteristiky modu operandi a trestného chování a výrazy specifických rysů osobnosti pachatele.

- Geografická případová analýza (GEOFAS - Geografisches-Fallanalyse-System⁴⁹).

V rámci této metody jsou využívány kriminalistické, kriminologické a geografické metody. Geografická případová analýza, opírajíc se o analýzu prostorového chování pachatele, vypovídá o jeho možných místních vztazích ve vztahu k jeho základně. Těmito základnami mohou být: bydliště pachatele, bydliště rodičů či jiných příbuzných pachatele, místo zaměstnání atp. Metoda geografické případové analýzy se používá zejména v případech, když pachatel za sebou zanechal - ve vztahu k činu - hodně stop, anebo když spáchal více trestných činů za sebou, čili by se mohlo jednat o sériového pachatele. Spáchal-li jeden a tentýž neznámý pachatel více různých deliktů, pak tato skutečnost musí být nejdříve objasněna v rámci srovnávací analýzy případu (viz výše). Na těchto pracovních procesech je zřejmé, že geografická případová analýza je velmi obtížnou metodou a proto je používána pouze v mimořádných případech nebo při těžkých sériových trestných činech. Výsledky zeměpisných případových analýz jsou zpravidla využívány místně příslušnými policejními služebnami ke stanovení postupů vyšetřovací strategie ve vztahu k prostorovým prioritám. Tato metoda je užitečná zejména pro důrazné snížení počtu podezřelých pachatelů v rámci objasňování trestných činů.

Cílem těchto metod případových analýz, které jsou zde zmíněny, je pochopit každý jednotlivý případ co nejrozsáhleji z hlediska kriminalisticko-kriminologického a vyvodit z toho závěry pro objasnění trestného činu. Výsledkem těchto analýz případů může být:

- analýza rizik, například ve vztahu k riziku oběti,
- zhodnocení nebezpečnosti pachatele,
- ohraničení pachatelova bydliště, popř. jiných zeměpisných základen pachatele,
- vyhotovení psychologického profilu pachatele vzhledem k vyhodnocení pachatelovy osobnosti u vražd a sexuálně motivovaných násilných deliktů či vydírání a únosů.

Do přílohy jsou zařazeny tabulky týkající se metod operativní analýzy případů pro lepší porozumění dané problematice. Tabulky uvádí i podpůrné užití databázových systémů, především v Německu vytvořeného „ESPE (Expertní a specializovaný soubor údajů)“

⁴⁹ Systém geografické případové analýzy - speciální softwarové systémy využívané při zpracování geografických případových analýz. Na bázi pravděpodobnosti jsou zpracovány výpočty, jež vypovídají o možných místních vztazích pachatele. K tomu se vyžaduje minimálně 5 různých působišť pachatele.

a aplikovaného kanadského „ViCLASu (Propojený analytický systém násilné trestné činnosti), o nichž je pojednáno dále.

2.4 Praktická ukázka profilu pachatele dle modelu FBI

Ukázka úspěšného psychologického profilu pachatele objasněné vraždy, kterou v jednom ze svých článků uvádí Protivinský:⁵⁰

Na rovné střeše činžovního domu bylo nalezeno nahé tělo 26leté ženy, která byla uškrncena, měla zlomený nos a čelist, stopy kousnutí na stehnech a krevní podlitiny na těle. Pachatel jí odřízl prsní bradavky a položil je na hrudník, kalhotky přetáhl přes obličej a punčochami svázal ruce. Do pochvy měla vraženy různé předměty a v ochlupení zasunut hřebek. Na těle měla inkoustem napsány různé nápisy, např. na stehně „Vy mě nemůžete zastavit“. Náušnice položil pachatel symetricky po obou stranách hlavy, přívěšek z krku oběti si pachatel zřejmě odnesl. V pochvě nebyl zjištěn ejakulát, ale na těle oběti ano. Pachatel zřejmě stál nad obětí a masturboval. Oběť byla pravděpodobně napadena na schodišti a nahoru dovedena.

Z těchto zjištěných faktů bylo vyvozeno:

- a) Styl deliktu: Jednalo se o spontánní vraždu, pachatel byl motivován sexuálně.
- b) Riziko oběti: Žena byla velmi malá, měla tělesný defekt (lehké poranění páteře), žila v ústraní, nebyla pohledná, nebyla s to bránit se pachateli. Z hlediska svého povolání, vzhledu a životního stylu měla žena nepatrné riziko, že se stane obětí násilného činu. V okolí nebyly podobné činy spáchány.
- c) Riziko pachatele: Bylo vysoké, protože čin byl spáchán za jasného denního světla a jiné osoby mohly pachatele snadno vidět.
- d) Eskalační faktor: Nebyl zjištěn.
- e) Čas činu: Spáchání činu trvalo velmi dlouho, což zvyšovalo riziko pachatele.
- f) Místo činu: Pachatel se zřejmě cítil v tomto prostředí bezpečně. Je možno se domnívat, že zde dříve byl a věděl, že jeho čin v tuto dobu nebude rušen.

Byl sestaven tento profil pachatele:

⁵⁰ Protivinský, M. Sestavování psychologického profilu neznámého pachatele (ze zkušeností policíí západních zemí). In *Kriminalistický sborník*. Praha : 1994, č. 6, s. 270-271.

Muž-běloch (většinou mívá oběť stejnou barvu pleti jako pachatel), ve věku 25-35 roků, průměrné inteligence, s nedokončenou střední školou, nevoják, pravděpodobně nezaměstnaný dělník. Čin spáchal bez ovlivnění alkoholem nebo drogou (čin byl spáchán totiž brzy ráno). Má nějaké obtíže v osobních vztazích k ženám. Je sexuálně nezkušený, nebyl ženat, vlastní pornografii, má sadistické sklony, nahrazuje sexuální styk masturbací, svou agresivitu kontroluje, jeho vztek nebo nenávist vůči ženám je zřejmá, ale není motivována tím, že by byl jimi odmítán, nýbrž spíše morbidní, chorobnou zvědavostí.

Pachatel byl na místě činu v 6:30 hod. ráno. Mohl být zaměstnancem v činžovním domě nebo v něm bydlet nebo sem přijít v souvislosti se svým povoláním. Pachatel nejdříve uvedl ženu do stavu bezvědomí, aby nemohla volat o pomoc. Jeho sexuální, sadistické jednání na mrtvém těle oběti svědčí o jeho zvrácenosti i o jeho psychické poruše již v dřívějších letech. Situace na místě činu svědčí o tom, že pachatel neprožívá pocity viny. Zanechal oběť v provokující, ponižující poloze. Nápísem na těle oběti vyzývá policii a naznačuje, že by mohl vraždit dále.

Sestavený profil obsahoval také doporučení pro objasňování případu, např. že pachatel ví, že dříve či později bude policií dotazován, protože v daném domě či okolí buď pracuje nebo bydlí. Může se též snažit získat informace o stavu vyšetřování nebo navázat kontakt s rodinou oběti.

Podezřelý muž byl zatčen 13 měsíců po odhalení mrtvoly. Po obdržení sestaveného profilu pachatele policie znovu prověřovala osoby, které již předtím vytěžovala. Pozastavila se u muže, jehož otec bydlel ve zmíněném činžovním domě. Tento muž byl pacientem psychiatrické kliniky a v době činu i den předtím byl bez povolení mimo ústav. Podezřelý byl 30letý běloch, nezaměstnaný herec, žijící sám. Matka mu zemřela před 11 lety, měl problémy ve škole a studium přerušil. Vyrostl jako jedináček, nebyl dosud ženatý, nebyl na vojně. Při domovní prohlídce byla nalezena pornografická sbírka. Neměl žádné přítelkyně a při jednání se ženami byl nejistý. Trpěl depresemi a před vraždou i po ní se pokoušel o sebevraždu. Spáchání vraždy popřel, ale byl usvědčen. Rozhodujícím důkazem byly otisky jeho zubů na těle oběti.

3 Trendy v současném profilování

3.1 Teoretické přístupy v psychologickém profilování

Psychologické profilování se dnes již opírá o vlastní teoretické koncepce, které se uplatňují speciálně při profilování a slouží jako vodítko pro vytvoření profilu v konkrétním řešeném případě.⁵¹

- Typologie neznámého pachatele dle analýzy scény deliktu

Tato koncepce profilování pochází z dílny Jednotky behaviorálních věd Akademie FBI, jejíž pracovníci empiricky stanovili dva základní typy deliktů, klasifikovaných na základě výzkumu převážně sériových sexuálních vrahů, a to organizovaný a dezorganizovaný a z nich odvodili typologii neznámého pachatele. Těmto typům deliktů odpovídají charakteristické scény deliktu (tj. místa činu):

- a) organizovaný delikt: obvykle plánovaný, oběť je pachateli neznámá, konverzaci s obětí má pachatel pod kontrolou, vyhlíží si podrobivou oběť, před útokem ji omezuje, před usmrcením oběti je výrazně agresivní, skrývá tělo oběti, transportuje je a zbraň, pokud se vyskytla, skrývá, takže jako důkaz obvykle chybí;
- b) dezorganizovaný delikt: spontánní, oběť opět neznámá, pachatel s ní jen minimálně konverzuje před vlastním útokem, scéna deliktu je ledabylá a náhodná, pachatel užívá násilí vůči oběti zpravidla náhle a neočekávaně, před útokem oběť neomezuje, po usmrcení sahá k sexuálním aktivitám s tělem oběti, tělo je ponecháno na viditelném místě, často spolu se zbraní a nebývá transponováno.

S popsávanými scénami deliktu korelují dva typy pachatelů, a to organizovaný a dezorganizovaný:

- a) organizovaný nesociální pachatel: má průměrnou až nadprůměrnou inteligenci, je sociálně i sexuálně kompetentní, dává přednost kvalifikované práci, v rodině mívá obvykle vysoký status; jeho otec byl profesionálně stabilní a disciplína v dětství může být charakterizována nedůsledností; v průběhu deliktu pachatel svoji náladu ovládá, obvykle užívá alkohol a delikt bývá uspíšen situačním stresem; organizovaný pachatel často žije s partnerkou, je mobilní (mívá vůz v dobrém stavu); vlastní zločiny obvykle sleduje ve sdělovacích prostředcích a po deliktu může změnit práci nebo bydliště (i mimo město). Jeho odhalení je značně obtížné.

⁵¹ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Pízeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 379.

- b) dezorganizovaný asociální pachatel: má podprůměrnou inteligenci, obvykle pracuje jako nekvalifikovaný dělník, sexuálně neschopný, s nízkým statusem v rodině, která byla charakteristická nestabilním otcem a tvrdou disciplínou v dětství; během páchaní deliktu prožívá pachatel obvykle úzkost, nebývá intoxikován alkoholem a není ve stresu; žije osaměle, obvykle poblíž místa deliktu, nejeví zájem o sdělovací prostředky a v jeho životě obvykle dochází k významným změnám chování.⁵²

Asociální a nesociální pachatel mají společné to, že před vraždou mají nutkavé fantazie a sadistická vražda je konečným výrazem nenávisti, kterou cítí, přičemž cílem jejich činů je zničit oběť nejen fyzicky, nýbrž i psychologicky.

Je třeba zdůraznit, že rozlišování obou typů má orientační a podpůrný význam pro vytvoření profilu v konkrétním vyšetřovaném případě. Naprostá většina odlišujících charakteristik kriminálního chování (manipulace s tělem oběti, vražedná zbraň na místě činu atd.) má ve vztahu k psychologickým vlastnostem a dalším charakteristikám (inteligence, sociální izolovanost, profese apod.) pravděpodobnostní hodnotu. Jinak řečeno, je pravděpodobnější, že spontánního činu se dopustí spíše nekontrolující se (dezorganizovaný) asociální pachatel než kontrolující se (organizovaný) nesociální pachatel. V úvahu přichází i smíšený typ, který různým způsobem kombinuje znaky kontrolujícího se (organizovaného) a nekontrolujícího se (dezorganizovaného) pachatele.⁵³

V praxi se „čistý“ případ organizovaného či dezorganizovaného místa činu objeví jen vzácně. Jak sdělili sami autoři typologie, vysoce převládá typ smíšený.⁵⁴ Avšak ve výzkumu provedeném na 60 sexuálních vrahách v ČR, kteří spáchali celkem 71 vražd na území ČR v letech 1980-1995, byl zjišťován téměř výhradně dezorganizovaný typ místa činu.⁵⁵

Jednou ze studií vypracovaných na našem území je Musilova souborná práce⁵⁶ v níž upozornil na možné zobrazení některých osobnostních rysů, např. intelektu a temperamentu do způsobu spáchání i jiných než závažných násilných trestných činů, a to i u pachatelů psychicky víceméně normálních. Zajímavé jsou nalezené souvislosti mezi věkem a způsobem provedení trestného činu. U mladších pachatelů – ve srovnání se staršími – výrazně vystupuje

⁵² Holmes, R. M., DeBurger, J. Serial murder. London, Sage, Studies in Crime, Justice and Law 1988/2.

⁵³ Čírtková, L. Psychologické profilování: teoretický základ a empirická databáze. *Kriminalistika*, 1995, č. 2, s. 111.

⁵⁴ Douglas, J. E. a kol. Crime Classification Manual. A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes. San Francisco : Jossey-Bass, Inc. Publisher, 1997, s. 9.

⁵⁵ Netík, K. a kol. Sexuální delikvence, sexuálně motivované vraždy, psychologický profil pachatele. Nepublikovaná závěrečná zpráva z řešení grantového úkolu MV ČR „Zvýšení efektivity ohledání místa činu u nejzávažnějších násilných deliktů.“ Praha : 1997b.

⁵⁶ Musil, J. Způsob páchaní trestné činnosti a jeho kriminalistický význam. Praha : PF UK, 1982.

jejich „kriminální nezralost“ (častější chyby postupu, častěji delikty bez přípravy, užití nevhodného nářadí apod.), jež může souviset nejen s nedostatkem příležitosti, nýbrž i s celkovou psychosociální nezralostí adolescenta. Dále lze nalézt některé další momenty typické pro toto vývojové období, např. skupinovost deliktu, kratší intervaly mezi jednotlivými trestnými činy a nadbytečné násilí (proti věcem). Tyto posledně zmíněné okolnosti mohou souviset se zvýšenou dynamičností adolescentů.

- Ilustrativní schéma, týkající se nakládání s tělem oběti

Pinizzotto popisuje⁵⁷, že zvláštní pozornost by se měla věnovat chování pachatele v tzv. situaci poté, tedy bezprostředně po spáchání činu. Například u vražd je třeba posoudit způsob nakládání s obětí, které je chápáno jako jeden ze znaků scény deliktu. V profilování se rozlišují tři základní způsoby nakládání s tělem oběti: odhození, ukrytí a vystavení.

- a) odhození: je chápáno jako příznak dezorganizovanosti, svědčí pro přítomnost panické reakce u pachatele bezprostředně po spáchání útoku, v jeho prožívání dominuje jediné úsilí, a to zbavit se těla tím nejjednodušším způsobem,
- b) ukrytí: interpretováno jako příznak určité organizovanosti; je pravděpodobné, že pachatel svůj čin předběžně rozvážil, bezprostředně po činu zvládá své emoce, je schopen situačně účelného jednání,
- c) vystavení: naznačuje, že si pachatel přál, aby bylo tělo nalezeno, je příznakem určité tendence k rituálnímu, symbolickému chování; existují dvě hlavní pohnutky pro vystavení těla:
 - i. osobní pachatelův zájem o oběť nebo její rodinu (pak lze současně předpokládat, že při volbě oběti se uplatnil určitý řád či princip, pachatel prožíval svůj vztah k oběti osobním způsobem, není nepravděpodobné, že se pachatel s obětí znali či potkali již dříve),
 - ii. snaha vysmát se, provokovat rodinu a přátele oběti, anebo provokovat a dráždit policii a veřejnost.⁵⁸

Profil pachatele bude tedy pochopitelně značně odlišný podle toho, zda oběť po činu zmateně odhazuje a v panice místo opouští, nebo tělo pečlivě skrývá a ničí veškeré stopy, či dokonce z jakýchkoliv důvodů tělo oběti viditelně vystavuje.

⁵⁷ Pinizzotto, A. J. Forensic psychology: Criminal personality profilig. *Journal of Police Science and Administration*, 12, 1984, č. 1, s. 35.

⁵⁸ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 380.

Dalším možným způsobem utajení trestného činu je rozčlenění těla oběti, jenž obvykle nemívá pro pachatele symbolický význam a zpravidla mu umožňuje právě utajení činu.

J. Musil v této souvislosti upozorňuje na rozdíl mezi:

- a) defenzivním rozčleněním: motivováno snahou zakrýt trestný čin a
- b) ofenzivním rozčleněním: motivováno deviantní, resp. sadistickou motivační strukturou.⁵⁹

- Personifikování pachatele

Tzv. personifikování pachatele je jedním z mnoha kroků v rámci psychologického profilování. Teoretickým základem je rozlišování mezi pragmatickými způsoby chování, které jsou nezbytné pro efektivní dosažení cíle, a mezi takovými sekvencemi chování, které jsou už nad rámec a vyjadřují spíše individualitu pachatele.

Mezi prvky personifikace řadíme: emocionální odčinění (undoing), nadbytečné smrtelné rány zasazované oběti (overkilling), inscenace místa činu (staging) či depersonalizace oběti.

- a) Emocionální odčinění (undoing): zahrnuje veškeré činnosti, jimiž pachatel symbolicky smývá svůj pocit viny. Může spočívat v umytí a oblečení mrtvého těla, květiny na těle oběti či na místě činu, přikrytí těla, vyzdobení místa činu atp. Odčinění je interpretováno jako výraz emocionální vazby k oběti. Pachatel pravděpodobně pochází z okolí oběti, anebo se s ní po určitou dobu stýkal.
- b) Overkilling: zachycuje takový vzorec chování, kdy pachatel způsobuje nadměrná smrtelná zranění, která jsou již nadbytečná pro způsobení smrti. Dochází k němu obvykle u sexuálně či osobně motivovaných zločinů a je interpretován jako ventilace nenávisti, vzteku či intenzivního puzení k odplatě a potrestání oběti. Psychologicky lze dovodit, že volba oběti nebyla z pohledu pachatele náhodná. Při profilování je třeba vyloučit, zda masivní zranění oběti nevznikla jako následek chování oběti (např. při jejím pokusu o útěk), nýbrž jednáním pachatele. V takovém případě by se o nadbytečné smrtelné útoky nejednalo. V teorii profilování momentálně probíhají spory o přesné vymezení jevu (např. o kolik smrtelných ran se musí jednat a vůči jakým částem těla musí směřovat). Za klíčová jsou považována smrtelná zranění zaměřená na obličejové partie a hlavu.

⁵⁹ Musil, J. Metodika vyšetřování vražd. In Musil, J. a kol. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha : Universita Karlova, 1993, s. 16-34.

- c) Inscenace místa činu (staging): předpokládá se, když pachatel podnikl konkrétní opatření sloužící k zamaskování jeho skutečného motivu s úmyslem předstírat motiv jiný. Příkladem může být loupežná vražda zinscenovaná jako sexuální delikt nebo také naopak. Inscenace spočívá zejména v tom, že pachatel odstraňuje či naopak přidává předměty na místo činu, případně s nimi zjevně manipuluje. V teorii profilování je inscenace vnímána jako odkaz na tzv. plánujícího pachatele a zvyšuje pravděpodobnost předdeliktového vztahu mezi ním a obětí.⁶⁰ V České republice u pachatelů sexuálních vražd a u násilí v rámci konfliktu inscenování prakticky nevyskytuje. Inscenována bývají spíše partnerská násilí s cílem předstírat sebevraždu oběti nebo sexuální útok neznámého pachatele.

Z praxe lze uvést případ 58letého muže, který zdánlivě zahynul buď jako oběť homosexuální vraždy, nebo nešťastnou náhodou při autoerotických aktivitách. Jeho mrtvolu našla manželka. Muž byl svlečený do spodního prádla, měl obnažený genitál a byl připoután prádelní šňůrou ke křeslu. Ohledání mrtvoly ukázalo, že příčinou smrti bylo udušení z uškrcení. V průběhu vyšetřování bylo zjištěno, že vraždu spáchala manželka z majetkových důvodů. Mrtvolu manžela a místo činu naaranžovala do podoby naznačující sexuální motivaci.

- d) Depersonalizace oběti: objevuje se zejména u sexuálně motivovaných trestných činů. Bývá projevem odmítnutí, resp. popření citového vztahu pachatele k oběti a odráží jeho snahu zbavit oběť lidských atributů, např. zohavením, rozbitím obličeje, odstraněním určitých částí těla apod. Depersonalizace pachateli umožňuje, aby s obětí – konkrétním lidským jedincem – zacházel jako s předmětem sloužícím výhradně k získání potěšení. Obvykle bývá dobře patrná z povahy zranění.

Někteří sexuální vrazi v průběhu páčání deliktu provozují různé sexuální aktivity. Jde o jednání z hlediska cíle, tj. usmrcení jiné osoby, nadbytečná a neobvyklá. Jejich smysl zná jen pachatel a pro vyšetřovatele bývá obtížné jej rozpoznat. Mají pro pachatele symbolický význam a na místě činu se projevují obvykle zvláštním aranžováním těla oběti, neobvyklými poraněními, nápadným uspořádáním různých věcí na těle nebo kolem těla oběti. Jsou patrné ze zranění, která pachatel způsobil oběti po její smrti. Za rituální bývají považovány akty nekrofilie (pohlavního styku s mrtvolou), vkládání předmětů do vagíny oběti (od klacků přes láhve až po dělobuch), odřezání určitých částí těla, zejména genitálií, ale také rtů, očí, jazyka, prstů, srdce apod. Jako známky rituálních aktivit se mohou na místě činu objevit též

⁶⁰ Čírtková, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. *Kriminalistika*, 2007, č. 1, s. 29-30.

naaranžovaná usmrcená zvířata či jejich části, různé kresby, nápisy na těle, na zdech či podlaze, svíčky, šperky, přívěsky, amulety či jiné předměty naaranžované na těle či vedle těla oběti, popř. projevy kanibalismu na místě činu, dekapitace hlavy, přítomnost výkalů či spermatu na těle oběti.⁶¹

3.2 Databáze pro profilování

Tyto databáze slouží jako interpretační základ pro tvorbu profilu v konkrétním případě. Jejich podstatou jsou empiricky sesbíraná data o jednotlivých vyřešených kauzách. Představují tedy databanku, do které vcházejí údaje z konkrétních profilovaných případů. V databance se evidují dva základní okruhy dat:⁶²

- údaje popisující zvláštnosti a nápadnosti ve způsobu provedení činů a
- údaje o psychologických, sociálních a anamnestických zvláštnostech a charakteristikách zjištěných pachatelů.

Empirická databáze se úzce spojena s koncepcí organizovaného a neorganizovaného pachatele a je v podstatě jejím rozvinutím a konkretizací. Každý zaznamenaný prvek kriminálního chování na místě činu obsahuje současně jeho psychologický význam pro tvorbu profilu. Pod psychologickým významem se rozumí pravděpodobnost výskytu daného konání u organizovaného nesociálního typu anebo u typu neorganizovaného, asociálního. Totéž platí i ve vztahu k druhému okruhu. Oblast osobnostních vlastností, sociálních charakteristik a anamnestických údajů je opět doplněná o statistickou četnost výskytu těchto rozlišovacích znaků u organizovaného/neorganizovaného typu. „Jinak řečeno u každé empiricky zjištěné charakteristiky, která je vložena do počítačové databáze je prezentována pravděpodobnost neboli stupeň jistoty, se kterým nasvědčuje daná položka spíše organizovanému/neorganizovanému typu neznámého hledaného pachatele.“⁶³

Empirická databáze prvků kriminálního chování obsahuje např. následující prvky kriminálního chování:

- plánování činu (86% u organizovaných, 44% u neorganizovaných),
- svazování oběti (49% u organizovaných, 10% u neorganizovaných),
- zanechání zbraně na místě činu (19% u organizovaných, 69% u neorganizovaných),
- sexuální aktivity při činu (76% u organizovaných, 46% u neorganizovaných),

⁶¹ Gíllemová, I., Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha : Karolinum, 2006, s. 96-97.

⁶² Čírtková, L. Psychologické profilování: teoretický základ a empirická databáze. *Kriminalistika*, 1995, č. 2, s. 115.

⁶³ Tamtéž.

- sadistické aktivity (32% u organizovaných, 43% u neorganizovaných),
- komunikace s obětí, vyptávání se oběti (45% u organizovaných, 10% u neorganizovaných),
- tvarování těla oběti do určité pozice (22% u organizovaných, 55% u neorganizovaných),
- sexuální aktivity po vraždě (34% u organizovaných, 74% u neorganizovaných),
- posmrtné mrzačení oběti (27% u organizovaných, 76% u neorganizovaných).

Tímto způsobem je evidována řada dalších kriminálních aktivit, které lze odečíst z místa činu, např. ohledně použití vozidla, výběru oběti či požití alkoholu. Obdobně jsou zpracovávány i údaje o pachatelích (inteligence, styl života a profese, sexuální orientace, psychický stav před činem, místo činu ve vztahu k bydlišti či pracovišti, chování po činu apod.).⁶⁴

Jak zmiňuje příloha č. 1 (Historie psychologického profilování) funguje dnes v USA Centrum pro analýzu násilných trestných činů (National Centre for the Analysis of Violent Crime) FBI, které mimo jiné eviduje a statisticky zpracovává profilované případy. V současnosti FBI disponuje rozsáhlou databází objasněných i neobjasněných kapitálních zločinů, které jsou konzultovány a podrobovány profilování. Tato počítačová databáze získala název VICAP (Violent Criminal Apprehension Programme - Program pro vyhledávání násilných zločinů) a má pomoci k vyhledávání zločinců. Počítačové databázi je přisuzován značný význam. Momentálně nejrozšířenější je kanadský ViCLAS (Violent Crime Linkage Analysis System - Propojený analytický systém násilné trestné činnosti), vytvořený kanadskou jízdní policií, zejména na základě databáze VICAP.

Program VICAP (Violent Criminal Apprehension Programme - Program pro vyhledávání násilných zločinů) zahájil svou práci roku 1985 a jeho cílem bylo a je sesbírání a analyzování údajů, týkajících se některých typů násilných trestných činů mezi něž patří:

- a) vraždy, objasněné i neobjasněné, pokusy o vraždu bez zřejmého motivu nebo sexuálního charakteru, vrahové, kteří jsou známí nebo podezřívání ze sériových zločinů,
- b) zmizelé osoby, pokud okolnosti naznačují, že by se mohlo jednat o zločin,
- c) neidentifikovatelné mrtvoly, oběti zločinu,
- d) znásilnění,

⁶⁴ Čírtková, L. Psychologické profilování: teoretický základ a empirická databáze. *Kriminalistika*, 1995, č. 2, s. 115.

- e) sexuální zneužívání dětí,
- f) pyromanie.

Lokální vyšetřovatel, který chce použít VICAP musí vyplnit hlášení tzv. Crime Analysis Report a pak ho odeslat FBI, které stanovené údaje předá centrálnímu počítači. Příklad je tak okamžitě porovnán se všemi ostatními případy, které systém obsahuje. Počítač pak vybere deset jiných vražd, nabízejících co nejpodrobnější aspekty s případem, který mu byl odevzdán. V tomto stádiu vyšetřování musí zasáhnout lidský prvek, aby analyzoval těchto deset případů, porovnal je s probíhajícím vyšetřováním a určil, jestli těchto deset vražd může mít nějaké spojení. Některé prvky jsou v porovnání důležitější než ostatní: např. pokud vrah napsal vzkaz na tělo nebo způsob, jakým byly oběti uříznuty údy jsou důležitější, než použití stejné zbraně během několika vražd. Informace získané po analýze prostřednictvím programu VICAP – např. existuje-li podobnost mezi několika zločiny, spáchanými na různých místech – jsou převzaty lokálními policejními služebnami, aby se mohli zkoncentrovat a vést vyšetřování v několika státech najednou. To je především nutné v případech kočovných sériových vrahů.⁶⁵

Analytický systém ViCLAS (Violent Crime Linkage Analysis System - Propojený analytický systém násilné trestné činnosti) popisuje zločiny podle jednotného schématu a přiřazuje je k určitým typům pachatelů; ti se pak hledají prosíváním různých údajů o všech obyvatelích. Databázový systém ViCLAS je v Kanadě vyvinutá databanka, která se dostala do provozu roku 1994. Jsou v ní evidovány zejména smrtelné a sexuální násilné delikty (sériové vraždy, znásilnění). V průběhu existence ViCLASu byl rozšířen okruh deliktů, pro něž lze podpůrně využít této databáze, a to o bankovní loupeže, vydírání, únosy, žhářství, trestné činy proti sexuálnímu sebeurčení, interakce pachatel – oběť u rukojmích, obtěžování politiků (stalking politiků).⁶⁶ Jedním z rozsudků Nejvyššího soudu v Karlsruhe v Německu, týkajícího se používání ViCLASu pro vyhledávání možných teroristů ve vztahu k 11. září 2001, bylo síťové používání ViCLASu pro terorismus zakázáno. U této nejvyšší instance byla posuzována otázka, zda-li bylo síťové hledání teroristů oprávněné v souvislosti s útoky 11. září 2001. Šest z osmi soudců se shodlo na tom, že ohrožuje základní svobody. V budoucnu je v Německu „síťové pátrání“ přípustné pouze tehdy, budou-li předloženy konkrétní důkazy o tom, že se chystá teroristický útok. A s tím je potíž, jelikož dnešní

⁶⁵ Bourgoin, S. Bestiální vrazi. Autentické výpovědi o sériových vraždách. Plzeň : Nava, 1994, s. 32-33.

⁶⁶ <http://www.bka.de/kriminalwissenschaften/ofainter.html> ze dne 17. června 2008.

teroristé působí obyčejně, nenápadně. Proto také němečtí specialisté vytvořili profil pachatele „spáče“, zločince po léta nenápadně čekajícího na akci.⁶⁷

ViCLAS je pasivní databankou, tj. výsledky nejsou systémem rozeznány automaticky, neboť analytik musí v rámci své rešerše položit „správné“ otázky. Cílem je rozeznání a propojení sériových trestných činů, které až dosud byly nahlíženy jako spolu nesouvisející jednotlivé činy. Přitom je třeba rozlišovat souvislost „čin – čin“ u neobjasněných případů a souvislosti „známý pachatel – dosud neobjasněné činy“.

Kanadský koncept umožňuje využití databanky ViCLAS, aniž musí být použit určitý jazyk. Věty dat mají vždy stejnou formu, tj. je přizpůsobena povrchová plocha pro uživatele. Proto je možné mezinárodní nasazení systému ViCLAS bez větších doplňkových prací. Zatím se ViCLAS využívá, anebo v blízké budoucnosti využíván bude, v těchto evropských státech jako standardní nástroj pro identifikaci sériových zločinů: Nizozemsko, Německo, Velká Británie, Švédsko, Dánsko, Švýcarsko, Rakousko, Belgie, Portugalsko a Česko.⁶⁸ Dále je využíván např. v Austrálii.

V Německu byla, jako počítačová podpora, roku 2000 vytvořena databáze „ESPE (Expertní a specializovaný soubor údajů)“. Za jejím zrodem stojí Jednotka operativní analýzy případů – OFA (viz výše). V této databázi se nacházejí jak interní tak externí policejní specialisté, kteří se mohli účastnit objasnění případu v některých oblastech trestných činů velkého významu. Díky jejich přístupu jsou jimi zjištěné údaje dostupně ukládány nebo v blízké budoucnosti zpracovávány. Tato databáze napomáhá k vyhledávání těchto specialistů, kteří se účastnili vyšetřování obdobných trestných činů, a to k zodpovězení všech možných otázek relevantních pro právě probíhající vyšetřování daného deliktu. K této databázi poskytuje Spolkový kriminální úřad i servis po telefonu na OFA – Hotline, přičemž aktuálně přijímá na této lince i individuální žádosti k vypracování rešerší pro pomoc k objasnění trestných činů. Cílem je uspokojit žádosti dotazujících se služeben během 24hodin.⁶⁹

3.3 Efektivita profilování a aktuální stav v ČR

Účinnost psychologického profilování bývá do značné míry přeceňována, na což má vliv především popularizace v médiích. Snad všichni profilující experti se shodnou na tom, že profilování nejvíce uškodily právě typy filmů jako *Mlčení jehňátek* a *Červený drak* či *Sběratel*

⁶⁷ http://www.tyden.cz/nazory/v-nemecku-zakazali-sitove-hledani_558.html ze dne 17.června 2008.

⁶⁸ Horn, A. Možnosti a hranice operativní analýzy případů. In Kriminologický sborník, Praha : 2004, č. 1, s. 55.

⁶⁹ <http://www.bka.de/kriminalwissenschaften/ofainter.html> ze dne 17.června 2008.

polibků, popř. americký televizní seriál „Případ pro Sam, které v povědomí široké veřejnosti zavedly falešný mýtus o geniálním profilovači, který se obejde bez vyšetřovacího týmu a prakticky sám vyřeší komplikovaný případ. Těžko si lze v praxi představit, že mladá stážistka, jakou byla v Mlčení jehňátek Clarice Starlingová, by vyšetřovala sériového vraha takového kalibru, jakým byl Hanibal Lecter. Profilovač elitní jednotky FBI – Behavioral Science Unit nebo Crime Investigative Analysis v Quanticu za sebou musí mít dlouhou zkušenost vyšetřovatele v terénu, specializovaného na vraždy, to Clarice bezpochyby chybělo. Profilování rozhodně není jasnovidectví, je výsledkem mnohaleté zkušenosti a vychází z parametrů, získaných systematickým vyšetřováním násilných zločinců. Je odkázáno na kvalitní informace z ohledání místa činu, pitvy, výslechů svědků atp. I tak je to celkem obtížný postup. Přestože se i dnes vyznačuje značnou volností při psychologické interpretaci údajů, stop a důkazů, není to ryze intuitivní poznávací proces. Nemá sice šablony, ale má pevná pravidla. Zpravidla se uplatňuje eklektický přístup, tj. podle okolností konkrétního případu se používá vše, co slibuje praktický úspěch.

Nešťastná medializace je uváděna jako jeden z důvodů, proč současná forenzní psychologie potlačuje pojem „psychologické profilování“ a nahrazuje ho novými termíny, které jsou již výše uvedeny. V německé jazykové oblasti se prosazuje výraz „operativní analýza případů“ (Operative Fallanalyse - OFA) a v anglické je preferován výraz kriminální investigativní analýza (Criminal Investigative Analysis - CIA). V těchto případech nejde však pouze o výměnu názvů, a to z důvodů značných změn, které doznala oblast psychologického profilování za posledních několik let. Za tímto posunem stojí rozvoj psychologického profilování, především se zdokonalila behaviorální analýza scény deliktu, rozšířilo se spektrum deliktů, při nichž lze profilování použít a v návaznosti na nové psychologické koncepce a teorie se zdokonalily interpretační postupy pro vyhodnocování fyzického i řečového chování pachatelů.⁷⁰

Podle uváděných zpracovávaných statistik správnost profilu odpovídá ve všech charakteristikách později zjištěného pachatele přibližně v 50%. Metoda psychologického profilování není tedy univerzálním všelékem na nedostatky tradičních metod. Efektivnost profilování, které by bylo možné využít pro okamžité vypátrání pachatele, je velmi nízká. Studie zpracovaná ve Velké Británii analyzovala 184 případů, ve kterých bylo použito profilování. Pouze ve 2,7% vedl profil přímo k identifikaci pachatele. V podobné studii FBI vyšla lehce vyšší efektivnost, a to 8%. Obě studie však potvrdily zajímavý fenomén. Většina

⁷⁰ Čírtková, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. *Kriminalistika*, 2007, č. 1, s. 30.

policistů, kteří již využili služeb profilování a forenzní psycholingvistiky, hodnotí tyto postupy jako vysoce produktivní a nápomocné pro další vyšetřování případu. Ve zmíněné britské studii uvedlo více než 90% policistů, že jsou i v dalších případech připraveni přizvat experta na profilování. Tento zdánlivý rozpor mezi faktickým přínosem a subjektivní spokojeností s profilováním, ať už na základě scény deliktu, nebo řečového chování, vysvětlují kriminalisté a vyšetřovatelé tím, že jim experti stojící mimo vyšetřování napomohli k hlubšímu pochopení případu, vždy nabídli nové informace a pohledy na věc a přispěli tak k volbě postupů, které nakonec vedly k úspěšnému vyřešení případu.⁷¹ Ke zvýšení úspěšnosti psychologického profilování by však jistě přispělo, kdyby byly u závažných trestných činů, jichž se profilování týká, dodržovány všechny vyšetřovací postupy a profilující expert by byl přibrán do vyšetřovacího týmu již od počátku.

V našich podmínkách se však jen výjimečně stává, že profilující odborník má příležitost účastnit se vyšetřování od samého počátku. Nebývá přizván k ohledání místa činu, příp. k pitvě oběti. Profily obvykle zpracovávají znalci psychologové či psychiatři a bývají přibráni poté, co kriminalisté shromáždí většinu důkazů, a pachatel přesto není dosud odhalen. Stále není obvyklé vytvářet vyšetřovací týmy, jejichž součástí by byl profilující expert, ač se takový postup jeví podstatně efektivnější než izolované úvahy znalce, který navíc má jen malé zkušenosti s kriminalistikou a soudní medicínou.⁷² Vhodné by bylo přebrat bohaté zahraniční zkušenosti, např. ze Spojených států, avšak tyto zkušenosti je třeba adaptovat na naše podmínky. Převzít lze spíše obecná pravidla postupu a některé specifické otázky, např. sexuálních deviací. Konkrétní informační bázi této činnosti, tj. systém kriminologických a kriminalistických poznatků k jednotlivým trestným činům vhodným pro profilování, je nutno získávat na naší kriminální populaci. Řada proměnných profilů je totiž výrazně podmíněna zvláštnostmi naší kultury, tradicemi i společenským systémem.⁷³

M. Kaplan tvrdí⁷⁴, že obecně profilování uplatňuje vlastně každý policista aniž by si to uvědomoval, tedy profiluje tzv. za pochodu – vytváří prvotní profil. Toto koná především na základě svých zkušeností s danou problematikou, které jsou však u každého policisty rozdílné. Hypoteticko-fyzicko-psychologický profil se zpravidla vytváří až po vyčerpání všech možností vyšetřování. Sestavení profilu by mělo být svěřeno odborníkovi, který vytvoří podrobnější profil pravděpodobného pachatele na základě znalostí z oborů psychologie

⁷¹ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 384.

⁷² Gillermová, I., Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha : Karolinum, 2006, s. 80.

⁷³ Netík, K., Neumann, J. *Metoda psychologického profilování pachatele – příspěvek forenzní psychologie kriminalistické praxi*. *ČS. kriminalistika*, 1990, č. 1-2, s. 77.

⁷⁴ Kaplan, M. *Psychologické profilování v analýze násilných trestných činů*. In *Bezpečnostní teorie a praxe*. Praha : Policejní akademie ČR, 2002, č. 2.

osobnosti, vývojové psychologie, sociologie a psychopatologie. Tento autor vyvozuje z praktických zkušeností východočeské kriminální policie nutnost přítomnosti tohoto specialisty již při prvotním ohledání místa činu a vytvoření profilu pachatele souběžně s ostatními verzemi vyšetřování a tím učinit další krok k vyšší úspěšnosti v boji se závažnou kriminalitou. Profilující odborník může vnést do případu jiný úhel pohledu, zejm. z hlediska svých znalostí z daných oborů. Je schopen představit kriminalistům prostřednictvím psychologického profilu hledaného pachatele podle jeho charakteristických osobnostních znaků, které jsou projeveny ve způsobu spáchání trestného činu.

Podle J. Záhorské⁷⁵ je v České republice stav vývoje profilování podobný jako u celé psychologické konzultační činnosti. Jde o rozvíjející se metodu, která zatím není dostatečně využívána tam, kde by mohla a měla skutečně pomoci. Co se týká proaktivního přístupu, uvádí tato autorka, že využití tohoto způsobu vyšetřování je u nás značně problematické. Sdělovací prostředky doposud neochotně spolupracují s policií a pod zástěrkou „práva na přístup občana k informacím“ sdělují i poznatky, které výrazně narušují další průběh vyšetřování. Značnou měrou je situace ovlivněna také negativním vnímáním jakékoli provokace veřejností. Je však pravda, že v poslední době se situace pomalu mění (zejména u veřejnoprávní televize).

A. Horn, hlavní kriminální komisař Policejního prezidia Mnichov, vymezuje v jednom ze svých článků⁷⁶ vyhodnocení vyhotovených případových analýz oddělením Operativní analýzy případů Bavorsko. V rozmezí let 1997 – 2004 zpracovalo toto pracoviště celkem 85 případových analýz, přičemž s narůstající objasněností na služebnách lze ohledně rozsahu nasazení počítat s dalším růstem požadavků na operativní analýzu případů. Nikoliv každý delikt, v němž se pořizovala případová analýza, byl také vhodný pro vypracování profilu pachatele. Z uvedených 85 případových analýz mohl být pořízen profil pachatele ve 52 případech. Ve většině těchto žádostí o vypracování případové analýzy se jednalo o delikty končící usmrcením, a to téměř v 70%. V této souvislosti je zajímavé zjištění, že v počáteční fázi byla operativní analýza případů téměř výhradně navrhována k analýze sexuálních deliktů. Následně však byly předkládány pracovišti Operativní analýzy případů také jiné vhodné delikty, např. sériové požáry.

Na mezinárodní úrovni dochází ke spolupráci zejména v oblasti behaviorální případové analýzy, a to společně s analytickým systémem ViCLAS. Tyto oblasti se staly základem práce skupin analytiků, které byly zřízeny již v několika státech Evropské unie

⁷⁵ Záhorská, J. Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů. Praha : Portál, 2007, s. 104.

⁷⁶ Horn, A. Možnosti a hranice operativní analýzy případů. In Kriminologický sborník, Praha : 2004, č. 1, s. 53-54.

a běžně pracují v Kanadě, Austrálii a USA. Vůdčími zeměmi v této oblasti v Evropě jsou Anglie a Německo. Skupiny behaviorálních analytiků a ViCLAS v Evropě vytvořily volné sdružení s názvem Skupina evropských uživatelů ViCLAS a behaviorálních analytiků: EVUBAG (European ViCLAS Users and Behavioral Analysts Group). Policie České republiky, jako první z bývalého východního bloku se stala členem této skupiny a získala svého garanta. Garantem založení behaviorální analýzy v PČR se stala policie Německa, konkrétně skupina OFA z Bundeskriminalamt Wiesbaden. Od členských zemí EVUBAG a především od německých kolegů postupně získává PČR rady a informace, které jsou výsledkem jejich několikaleté práce.⁷⁷

Psychologické profilování není exaktní vědou. Každý vyšetřovatel si musí uchovat na mysli, že podezřelý, která odpovídá profilu, nemusí být za každou cenu vinen. Není nutné uplatňovat tuto pátrací techniku jen na vrahy bez zřejmého motivu, kde místo zločinu odráží psycho-patologickou charakteristiku zločince. Psychologické analýzy nikdy nenahradí základní principy dobře vedeného vyšetřování. Čím více analytikové však pochopí svět myšlení zločinců, tím spíš budou schopní je dopadnout.⁷⁸

⁷⁷ Hofmanová, J. Trestný čin a možnosti jeho poznání. In *Kriminalistický sborník*. Praha : 2004, č. 1, s. 50.

⁷⁸ Bourgoin, S. Bestiální vrazi. Autentické výpovědi o sériových vražích. Plzeň : Nava, 1994, s. 13-14.

ZÁVĚR

Psychologické profilování pachatele je jednou z pomocných metod, jež je využívána kriminalistickou vyšetřovací praxí v mnoha státech světa. Jejím cílem je především pomoci odhalit pachatele daného konkrétního trestného činu, popř. alespoň nasměrovat vyšetřování pozitivním směrem. Profilování není striktně upraveno, nemá přísně upravený opakující se postup. Zpravidla se v něm uplatňuje tzv. eklektický přístup, tj. podle okolností se užije vše, co má praktický úspěch. Intuice, nadání a zkušenosti profilovače hrají v psychologickém profilování výraznou roli.

Za několik posledních let prošlo psychologické profilování značnými změnami. Stalo se především součástí systematické analýzy složitých případů, která umožňuje posuzovat násilné jednání v celém jeho komplexu. Analýza případů představuje kriminalistický nástroj a posouvá tak profilování z oboru psychologie do kriminalisticko-kriminologického zkoumání. Profily pachatelů dnes již nemusí sestavovat psycholog, nýbrž kriminalista se znalostí psychologie, psychopatologie, psychiatrie atd., a to na základě empirických poznatků získaných ze zkušeností a sesbíraných údajů z již vyřešených konkrétních případů.

Trendem v oblasti profilování je od 70. let minulého století tzv. kriminální vyšetřovací analýza (Criminal Investigative Analysis), jejíž zemí původu je USA. Touto metodou vyšetřování se nechaly inspirovat další státy světa a vyvinuly své vlastní postupy pro analýzu případů, jako např. Německo. Výsledkem mnohaleté práce agentů FBI je sestavení modelu pro analýzu scény deliktu, který vytvořil určitá pravidla, resp. návod pro důkladné prozkoumání místa činu.

Ve Spolkové republice Německo se užívá pojmu operativní analýza případů (Operative Fallanalyse) pro komplexní balík metod užívaných pro analýzy konkrétních deliktů, jako vraždy, znásilnění, braní rukojmích, žhářství a v poslední době vyvíjející se analýza pro sériové bankovní loupeže. Německo je, díky odhodlání poskytovat finanční prostředky do prozkoumávání a využívání profilování v kriminalistické praxi, mnohem dále než Česká republika. Případové analýzy zde zpracovávají oddělení Operativní analýzy případů na žádost příslušných policejních služeb. Charakteristikou kriminálního vyšetřování je týmová spolupráce více odborníků. S narůstající objasněností případů na služebnách roste počet žádostí o zpracování analýz a tím i potřeba vylepšovat stávající postupy pro jejich zpracování a rozšíření operativní analýzy případů na další delikty. Nikoliv každý delikt je vhodný pro případovou analýzu, a to zejm. tehdy, kdy zjistitelné chování

pachatele je nespecifické, a tudíž málo vypovídající ohledně osobnosti pachatele. Příkladem mohou být masové delikty, v nichž se projevuje skupinová dynamika.

V Německu se, mimo jiné, osvědčilo včasné zapojení oddělení Operativní analýzy případů aktuálně nabíhajících případů a stalo se tak běžnou praxí. Prvořadým cílem operativní analýzy případů je uspořádat, strukturovat a sdružit informace, na základě kterých je vytvořen kvalitativně hodnotný výsledek analýzy, nebo dokonce profil pachatele. Služeb oddělení Operativní analýzy případů lze využít i v rámci strategie výslechu k získání doznání.

Metoda operativní analýzy případů (Operative Fallanalyse) by se mohla stát inspirací pro tuzemské zapojení profilování pachatele do běžné kriminalistické praxe. Problematická je pro oblast rozvoje profilování v ČR finanční nedostatečnost. Není tu snaha a odhodlání ze strany státu investovat do vyšetřovacích týmů, jejichž součástí by od počátku byl profilující odborník, ani vyškolení těchto expertů u příslušných středisek v zahraničí, jako např. v USA, či v Německu. Existuje zde sice značný nepoměr mezi množstvím spáchaných - pro profilování vhodných - trestných činů v USA, VB, Německu atd. a ČR, avšak i u činů, u nichž je psychologické profilování využitelné hraje nejdůležitější roli lidský život, k jehož ochraně se stát sám zavázal. Je nejvyšším principem vyspělé společnosti a tak veškeré možnosti v přístupech jeho ochrany by měly být vyčerpány.

Zajímavou možností pro výzkum psychologického profilování v českých podmínkách by bylo analyzování případů tuzemských pachatelů. Zejména pak návštěva profilujících odborníků těchto pachatelů závažných trestných činů ve věznicích, popř. v jiných nápravných zařízeních a získání poznatků o jimi spáchaných deliktech.

Nadále je v České republice problematickým zvykem to, že profilující expert bývá přizván až v okamžiku, kdy si samotní vyšetřovatelé neví rady a požádají o pomoc profilujícího experta. Ten ze sesbíraných důkazů a informací o případu sestaví psychologický profil pachatele. Bylo by však příznivější, vzhledem k účinnosti psychologického profilu, aby profilující expert byl na vyšetřování účasten již od samého počátku, zejména shlédl místo činu v nedotčené podobě. Samotné vyšetřování deliktu by mohlo být rychlejší, byl-li by profilující expert součástí prvotního vyšetřovacího týmu. Tento profilující odborník si všímá znaků zanechaných pachatelem na místě činu z hlediska svého oboru, na rozdíl od ostatních, kteří se zaměřují na svou oblast specializované působnosti.

Součástí této práce jsou i přílohy, které obsahují historii psychologického profilování, tabulky pojednávající o modelu OFA, včetně využití počítačové databáze, výzkumy sériových vrahů provedené Stephanem Harbortem a ukázkou z výňatku psychologického profilu.

Seznam použité literatury

Učebnice, odborné publikace a články:

Bourgoïn, S. *Bestiální vrazi*. Autentické výpovědi o sériových vražích. Plzeň : Nava, 1994.

Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2004.

Čírtková, L. *Kriminální psychologie*. Praha : Eurounion, 1998.

Čírtková, L. Psychologické profilování: teoretický základ a empirická databáze. *Kriminalistika*, 1995, č. 2.

Čírtková, L. Možnosti využití profilování při vyšetřování trestných činů. In *Některé podmínky pro efektivní vyšetřování trestných činů*. Praha : FSV UK, Edice PSSS, Psychologická řada, PSY-023.

Čírtková, L., Červinka, F. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. *Kriminalistika*. Praha : 1995, č. 1.

Čírtková, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. *Kriminalistika*, 2007, č. 1.

Douglas, J. E., Olshaker, M. *Lovec duší*. Frýdek-Místek : Alpress, 1997.

Douglas, J. E. a kol. *Crime Classification Manual*. A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes. San Francisco : Jossey-Bass, Inc. Publisher, 1997.

Ferbarová, R. Psychologická podpora vyšetřování závažné trestné činnosti s důrazem na metodu profilování neznámého pachatele : rigorózní práce. Brno, 2007, Masarykova univerzita, vedoucí práce Eva Žatecká, s. 51-52.

Gillernová, I., Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha : Karolinum, 2006.

Hoffmann, J., Musolff, C. *Fallanalyse und Täterprofil*. Wiesbaden : BKA, 2000.

Hofmanová, J. Trestný čin a možnosti jeho poznání. In *Kriminalistický sborník*. Praha : 2004, č. 1.

Holmes, R. M., DeBurger, J. *Serial murder*. Sage, Studies in Crime, Justice and Law London : 1988/2.

Horn, A. Možnosti a hranice operativní analýzy případů. In *Kriminalistický sborník*, Praha : 2004, č. 1.

- Kaplan, M.** Psychologické profilování v analýze násilných trestných činů. In *Bezpečnostní teorie a praxe*. Praha : Policejní akademie ČR, 2002, č. 2.
- Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.** *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2004.
- Musil, J.** Metodika vyšetřování vražd. In Musil, J. a kol. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha : Universita Karlova, 1993.
- Musil, J.** „Slezský vampír“. In *Kriminalistický sborník*. Praha : 1978, č. 1.
- Musil, J.** Způsob páchaní trestné činnosti a jeho kriminalistický význam. Praha : PF UK, 1982.
- Netík, K. a kol.** Sexuální delikvence, sexuálně motivované vraždy, psychologický profil pachatele. Nepublikovaná závěrečná zpráva z řešení grantového úkolu MV ČR „Zvýšení efektivity ohledání místa činu u nejzávažnějších násilných deliktů.“ Praha : 1997b.
- Netík, K., Neumann, J.** Metoda psychologického profilování pachatele – příspěvek forenzní psychologie kriminalistické praxi. *Čs. kriminalistika*, 1990, č. 1-2.
- Netík, K., Netíková, D., Hájek, S.** *Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie*. Praha : C. H. Beck, 1997.
- Pinizzotto, A. J.** Forensic psychology: Criminal personality profilig. *Journal of Police Science and Administration*, 12, 1984, č. 1.
- Porada, Viktor a kol.** Psychologické profilování neznámého pachatele závažné trestné činnosti. *Kriminalistika*. Brno : CERM, 2001.
- Protivinský, M.** Sestavování psychologického profilu neznámého pachatele (ze zkušeností policíí západních zemí). In *Kriminalistický sborník*. Praha : 1994, č. 6.
- Turvey, B. E.** *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*, 2nd Ed. Amsterdam : Elsevier Ltd., 2005.
- Vyhliďalová, P.** K otázce psychologického profilování. *Čs. Kriminalistika*, 1990, č. 1-2.
- Záhorská, J.** *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Praha : Portál, 2007.

Internetové adresy:

<http://www.bka.de/kriminalwissenschaften/ofainter.html> ze dne 17. června 2008.

<http://www.profiling.org> ze dne 18. června 2008.

http://www.tyden.cz/nazory/v-nemecku-zakazali-sitove-hledani_558.html ze dne 17. června 2008.

http://www.der-serienmoerder.de/scripts_de/forschung/epidemiologie01.html ze dne 20. června 2008.

http://www.der-serienmoerder.de/scripts_de/forschung/phaenomenologie01.html ze dne 20. června 2008.

http://www.der-serienmoerder.de/scripts_de/forschung/synopse_serientaeter01.html ze dne 20. června 2008.

http://www.der-serienmoerder.de/scripts_de/forschung/forschung01.html ze dne 20. června 2008.

PŘÍLOHA

Historie psychologického profilování

Pokusy o určité přístupy k analyzování skutečností týkajících se násilné trestné činnosti pachatele ve vztahu k dané osobě, jsou pravděpodobně staré jako sama trestná činnost. V užším slova smyslu je však patrné úsilí o vytvoření osobnostních portrétů pachatelů, jakož i snaha o vědecký základ v rámci této problematiky, až na konci 19. století.

Za předchůdce vědeckého profilování se považuje italský psychiatr, soudní lékař a filosof Cesare Lombroso (1835-1909). Za jeho života počala svou činnost jedna z prvních kriminologických škol (přelom 19. a 20. století). Lombrosovi se podařilo usměrnit klasický způsob uvažování vztahující se k danému skutku a zaměřit pozornost na individuální posouzení pachatele. Dle jeho tehdy formulovaných názorů existuje zásadní biologická odlišnost mezi zločinci a těmi, kteří trestnou činnost nepáchají. Vycházel z organických příčin trestného chování, aniž by ve své době získal jakékoli poznatky z oblasti genetiky. Tyto delikventní organické dispozice jedince se mají projevat nikoliv až samotným trestným činem, ale jsou zřejmé již v osobních fyzických vlastnostech pachatele, tzn. že povahové založení jedince lze spolehlivě vyvodit z vnějších znaků tělesné konstituce. Rází tedy myšlenku, že delikventní založení lze identifikovat na základě měřitelných, objektivně zjištěných tělesných a duševních znaků. Pachatel se podle jeho mínění jako zločinec rodí a od přírody je zatížen určitými tělesnými a psychickými stigmaty. K psychickým stigmatům např. patří malá citlivost na bolest, krutost, lehkomyšlnost, ješitnost a zvýšený sexuální pud. Cílem Lombrosovy práce a výzkumů bylo nalézt efektivní prostředek trestní politiky k potírání a předcházení trestné činnosti. Prostřednictvím svých úvah o propracované, pragmatické typologii pachatelů trestné činnosti položil základní kámen pro mnohé další výzkumy týkající se profilování delikventů v celé Evropě. Lombroso je tedy považován za jednoho z prvních odborníků, věnujících se formální klasifikaci zločinců, byť z hlediska jejich biologické determinance, pro účely statistického srovnávání.

Jedním z prvních psychologických profilů pachatele zmiňovaných v odborné literatuře byl portrét Adolfa Hitlera, jenž byl vypracován roku 1943 psychiatrem Woldemarem Langerem na žádost americké vojenské tajné služby OSS. Cílem bylo formulovat pravděpodobné reakce nacistického vůdce Německé říše na vojenskou porážku a vhodnou výslechovou strategii pro případ jeho zadržení. Langer zhodnotil Hitlerovy písemnosti, projevy a výpovědi osob, které s ním přišly do osobního kontaktu a vytvořil fascinující portrét diktátorovy osobnosti. Jako nejpravděpodobnější alternativu „vůdcova“ osudu v případě porážky nacistické říše předpověděl Langer jeho sebevraždu.

Snad nejznámějším odborným profilem je však portrét „pumového šílence“ Georgie Metského, tzv. „Mad Bomber“ z New Yorku, vytvořený psychiatrem J. A. Bruselem.

V padesátých letech rozeslal neznámý útočník v New Yorku bomby v balíčcích a dopisech. Za patnáct let své činnosti jich rozeslal více jak třicet. V roce 1957 se do té doby bezradná policie obrátila na J. A. Brussela. Jeho postup byl doslova psychologický. J. A. Brusel si podrobně prostudoval výsměšné dopisy šíleného atentátníka sdělovacím prostředkům, místa činu, instituce a osoby, kterým byly bomby zaslány. Analyzoval převládající modely chování a došel k celé řadě podrobných závěrů, včetně faktu, že pachatelem je paranoik, který nenávidí svého otce a fanaticky miluje svoji matku. Dále policistům napsal: „Hledejte muže vyšší hmotnosti, ve středních letech, narozeného v cizině, římskokatolického vyznání a svobodného. Bydlí s bratrem nebo sestrou. Je velmi pravděpodobné, že až ho najdete, bude mít na sobě dvouřadový zapnutý oblek.“ Brusel rovněž na základě náznaků v některých dopisech doplnil, že atentátníkem je zřejmě současný nebo bývalý nespokojený zaměstnanec jedné velké energetické společnosti. Policie profil porovnála s výsledky svého šetření a soustředila se na George Meteského, který u této společnosti v minulosti skutečně pracoval. Když Meteského zatkli, zjistili, že jedině, v čem se profil Brussela lišil, bylo to, že Metesky nebydlel s bratrem nebo sestrou, ale dvěma sestrami. Jinak byl skutečně středních let, silné postavy a svobodný. Když se před odvedením z bytu, kde byl zatčen, odešel obléknout, vrátil se k policistům v dvouřadovém zapnutém obleku. Brusel tak prokázal, že psychologické poznatky se mohou uplatnit již ve stadiu objasňování a vyšetřování případu, nikoli až v soudních síních.

V roce 1972 vznikla v rámci Akademie FBI Jednotka behaviorálních věd (Behavioral Science Unit – BSU), která se zpočátku zaměřila na vytvoření základních předpokladů k tvorbě profilů, včetně využití počítačové databáze a posléze se orientovala na vlastní tvorbu portrétů a výuku profilujících expertů. Jejím úkolem bylo profesionální zpracovávání profilů nejen pro Spojené státy, ale i pro potřeby jiných zemí, například Kanady, Austrálie, SRN a Velké Británie. Od 90. let 20. století je uvedená Jednotka zařazena pod Národní středisko FBI pro analýzu násilného zločinu (National Center for the Analysis of Violent Crime - NCAVC) FBI. Mimo jiné zřídila FBI databázi VICAP (Violent Criminal Apprehension Programme - Program pro vyhledávání násilných zločinů), která má pomoci k vyhledávání zločinců. Jedná se o počítačový systém, určený k sesbírání a analyzování údajů, týkajících se některých typů násilných trestných činů.

Na základě modelových profilů Jednotky behaviorálních věd, a zejména databáze VICAP, vyvinula kanadská jízdní policie, projekt ViCLAS (Violent Crime Linkage Analysis System - Propojený analytický systém násilné trestné činnosti) - zločiny se popisují podle jednotného schématu a přiřazují k určitým typům pachatelů; ti se pak hledají prosíváním různých údajů o všech obyvatelích. Databázový systém ViCLAS se dostal do provozu roku 1994 a v průběhu své existence začal být využíván na mezinárodní úrovni jako standardní nástroj pro identifikaci sériových zločinů. Tento program našel své uplatnění v několika zemích světa jako např. Německo, Rakousko, Belgie, Austrálie atd.

Mezi prvními státy Evropy, které v 90. letech importovaly na policejní úrovni metody profilování FBI, bylo Rakousko a Nizozemí. Roku 1991 bylo v Haagu vytvořeno Policejní kriminální výzkumné a informační centrum (CRI – Kriminalpolizeiliche Recherche- und Informationscenter). Techniky FBI, jako analýza scény deliktu, zde byly

poprvé přizpůsobeny evropskému kontextu, a to s úspěchem. Dnes má CRI silné národní i mezinárodní postavení. V roce 1993 byla při rakouském ministerstvu vnitra zřízena kriminálně psychologická služba, u jejíhož zrodu stál inspektor Thomas Müller, vystudovaný psycholog, jenž svůj pobyt během studií absolvoval na Akademii FBI v Quantico (Virginia, USA).

Také švédští policisté se nechali vzdělávat u FBI, aby mohli vytvořit svůj vlastní projekt profilování pachatelů. Roku 1995 bylo ve Stockholmu založeno Oddělení pro analýzu zločinů, které vypracovalo své vlastní metody.

V Německu započal Kriminalistický ústav Spolkového kriminálního úřadu s analýzami případů v roce 1987 a od roku 1998 má vlastní organizační jednotku „Operativní analýzy případů“. Profily pachatelů se sestavují, pokud běžné kriminalistické metody objasňování nepostačují a sestavení profilu pachatele bývá tak výsledkem analýzy případu.

V 80. letech začala ve Velké Británii nová kapitola v dějinách profilování. Výzkumní pracovníci použili komplexní statistické a sociálně-vědecké metody jako základ pro vytvoření modelových profilů pachatelů trestných činů. Impulzem těchto výzkumných snah byla série znásilnění a vražd v Londýně roku 1986, kdy bezradní policisté požádali o pomoc profesora psychologie Davida Cantera. Jím vytvořený profil pachatele těchto násilných trestných činů napomohl k identifikaci zločince. Na základě tohoto úspěchu, začal Canter a jeho výzkumný tým ve spolupráci s policií systematicky vyvíjet modely a techniky profilování pachatele.

V roce 1999 vznikla mezinárodní nezávislá Akademie behaviorálního profilování (Academy of Behavioral Profiling – ABP), která je přístupná pro všechny profilující i neprofilující experty různého zaměření a různých oborů. Akademie vydává vlastní časopis „Journal of Behavioral Profiling“ a její kurzy týkající se profilování jsou dostupné na internetové adrese <http://www.profiling.org>.

Metoda profilování na území České republiky, resp. bývalého Československa se začíná používat na přelomu 70. a 80. let., přičemž profilování bylo využíváno zejména v případech sexuálních či zvláště brutálních vražd – šlo například o tzv. Spartakiádního vraha.

Jedním z prvních využití psychologického profilování ve východoevropských zemích byl případ tzv. Slezského vampýra Zdislava Marchwického, který v letech 1964 až 1970 zavraždil ve Slezsku 14 žen a o dalších 5 vražd se pokusil. Zadržen byl v roce 1972 a k jeho vypátrání významně přispěla komplexní kriminalisticko-kriminologická expertiza, která na základě zjištěného modu operandi (oběti byly ubity ranami kovovou tyčí do hlavy na osamělých místech po setmění) a z něj odvozené motivace (převážně sadistická, s výjimkou poslední vraždy, která byla na objednávku), vyústila v psychologický profil pravděpodobného pachatele obsahující 485 znaků. Právě tento psychologický profil vedl k zúžení okruhu podezřelých z 23 000 mužů na 180, mezi nimiž byl i skutečný pachatel. Jeho sexuální útoky obvykle končící brutálním zavražděním oběti souvisely s jeho manželskou situací (v době, kdy žil s manželkou, se nedopustil žádné vraždy). Byl vyšetřen znalci psychiatry a sexuology a jeho osobnost byla diagnostikována jako schizoidní a sadistická. Autoři psychologického profilu „Slezského vampýra“

vycházeli ze zkušeností s profilováním „bostonského škrtiče“ ve Spojených státech v letech 1962 – 1963.

Na počátku 90. let je situace u nás analogická vývojovému stupni popisovanému v 60. letech v USA, tj. v době těsně předcházející rozšíření metody psychologického profilování. Podle P. Vyhlídalové byla již v této době u nás vyčerpána možnost jednorázové spolupráce s psychiatry při pátrání po neznámém pachateli a že bylo na čase přenést využívání poznatků psychiatrie i dalších oborů (např. psychologie) do roviny interdisciplinární spolupráce s kriminalistikou.

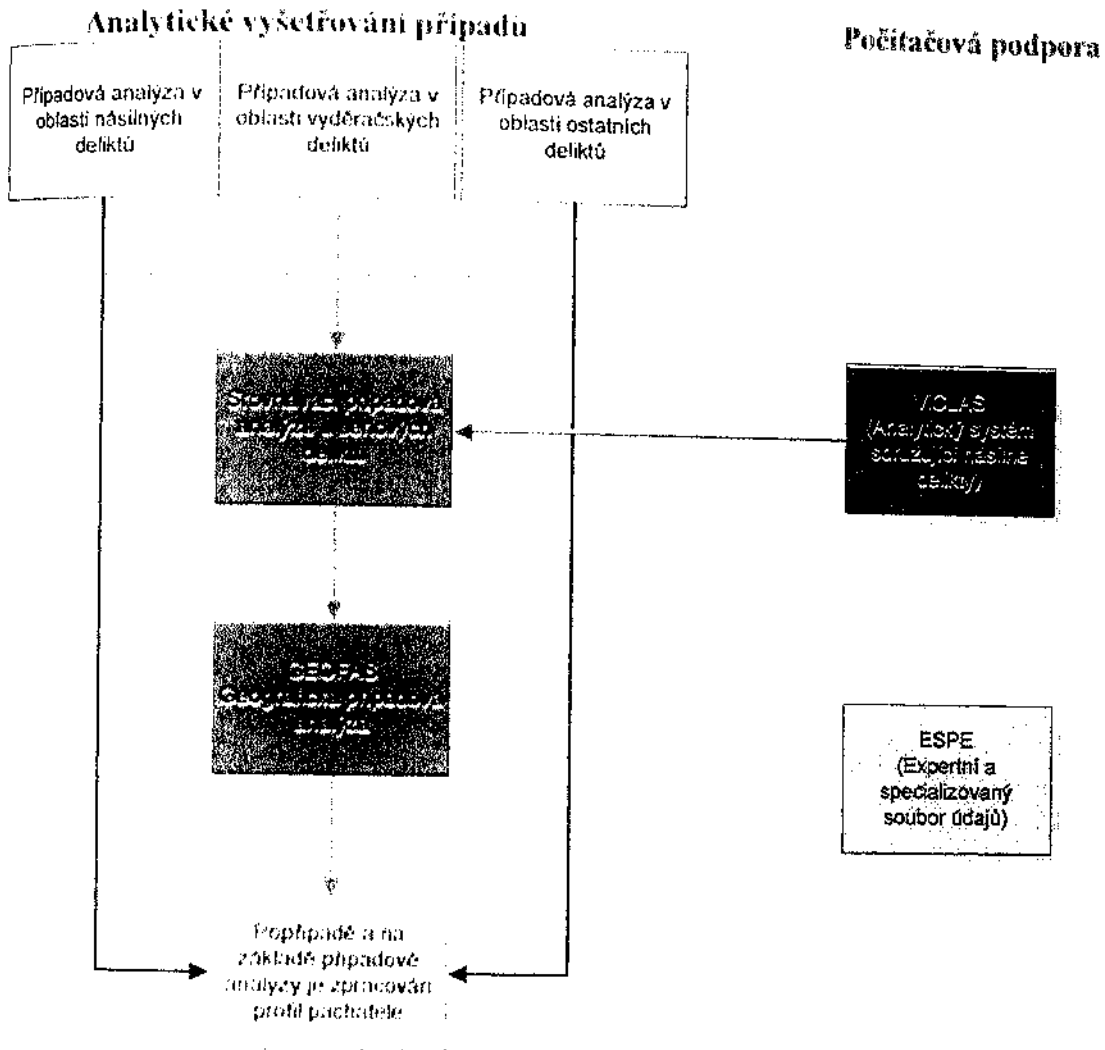
V roce 1992 vzniká informační systém „Nápad trestné činnosti“ (NTC), který byl „navržen, zpracován a implementován do prostředí české kriminální policie“. Byl koncipován s předpokladem, že:

- zajistí kvalifikovaný sběr, soustředování, uchování a vytěžování základních, zejména kriminalisticko-taktických, údajů k trestné činnosti
- zvýší informační hodnotu (pravdivost) pořizovaných informací
- umožní získání okamžitého přehledu o skutečném a aktuálním stavu kteréhokoliv druhu kriminality na specifikovaném územním celku
- umožní typování pachatele nebo série deliktů podle různých hledisek v reálném čase
- sníží administrativní náročnost.

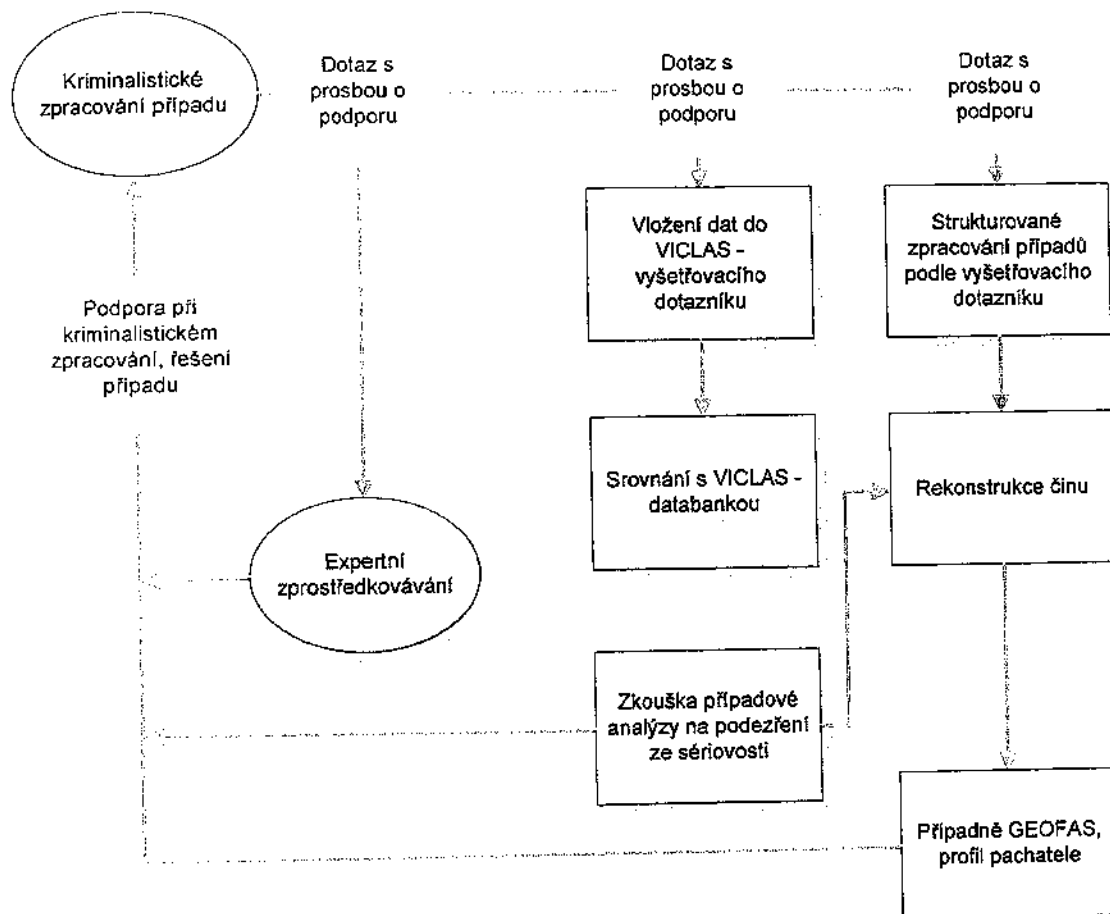
Během 90. let byl doktorem Netíkem řešen grant MV ČR, zaměřený právě na možnosti využití psychologického profilování v policejní vyšetřovací praxi v rámci celé České republiky. Vzhledem k postupným krokům k rozšiřování spolupráce v oblasti potírání kriminality se hovoří o možnosti vzniku jakési celoevropské jednotky, zabývající se profilováním, přičemž by „mohla existovat například v rámci organizace Interpol, zpracovávala by standardizované údaje o trestných činech vhodných k profilování v Evropě a na požádání kteréhokoliv spolupracujícího státu by vypracovávala psychologické profily pachatelů“.

J. Hofmanová z Kriminálního úřadu PP v Praze informovala odbornou veřejnost o skutečnosti, že „profilování, nově nazvané kriminální analýza, je jednou z náplní činnosti nově vzniklé skupiny specializovaných kriminálních činností, která byla zřízena v Ředitelství služby kriminální policie Policejního prezidia ČR v dubnu 2000“.

Metody operativní analýzy případů (Operative Fallanalyse – OFA)

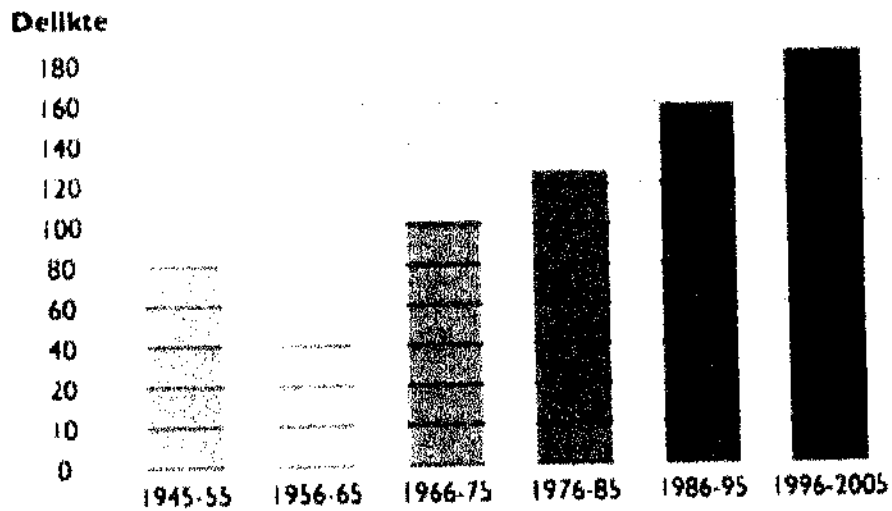
Zjednodušené znázornění pracovních procesů při využití různých metod operativní analýzy případů (Operative Fallanalyse – OFA) pro podporu kriminálního zpracování případu

Výsledky výzkumu na téma sérioví vrazi - provedeno Stephanem Harbortem v SRN

Epidemiologie

Graf: Sériové smrtelné trestné činy (Spolková republika Německo)
(odsouzeno / neobjasněno: 1945 - 2005)

Výsledky výzkumu na téma sérioví vrazi - provedeno Stephanem Harbortem v SRN

Fenomenologie / Modus operandi: Sadistický sériový vrah

Tabulka: Výsledky průzkumu (počet případů = pokaždé 20)
(tučně / červeně: odchylka minimálně 25 %)

Ukazatelé osobnosti a chování

položka	USA	BRD
Pachatel mužského pohlaví	100	100
Pachatel ze sociální střední/-horní vrstvy	65	35
Rodiče žijící odděleně nebo rozvedení	50	40
Pachatel disponuje pravidelným příjmem	75	65
homosexuální zkušenosti jako dospělý	55	40
Parafilie jako voyeur, slovní erotoman nebo exhibicionista	45	30
Parafilie jako fetišista, masochista nebo transvestita	25	45
Rozvoj násilných fantazií	80	85
sexuální deviantní chování ve vztahu	35	15
V čase deliktů sezdaný	50	30
Zneužívání alkoholu- a/nebo drog	40	15
Dříve trestán	35	65

Modus operandi

Ukazatelé spáchání trestného činu	USA	BRD
Pečlivé plánování deliktů	95	85
Vystupování vůči obětem jako policista	15	5
Klamání oběti při prvním kontaktu	80	60
Převezení oběti na zvolené místo činu	80	70
Oběti byly minimálně 24 hod. drženy v zajetí	65	0
Oběti byly spoutané, umlčeny roubíkem nebo jim byly zavázány oči	100	80
Použití mučícího nástroje	70	35
Sexuální ponižování oběti	95	75
Anální styk	65	10
Zavádění předmětů do přirození	65	20
Provádění různých sexuálních úkonů	90	75
Posmrtné sexuální zneužití	0	50
Oběti byly zardoušeny, uškrceny nebo udušeny	60	35
Oběti byly ubodány	30	35
Oběti byly zastřeleny	5	15
Pachatel si vzal v souvislosti s obětí trofej	65	45
Společné spáchání trestného činu	20	5
Mrtvoly byly ukryty	65	40
Činy byly dokumentovány	45	10
Činy byly spáchány v rámci jednoho města/okresu	75	75
Činy byly spáchány v různých městech/spolkových zemích	25	25
Oběti vesměs ženské	70	70
Oběti vesměs mužské	15	25
Oběti obojího pohlaví	15	5
Žádný vztah oběť-pachatel před spácháním deliktu	80	95
stejnorodé dispozice s obětí	50	55

**Výsledky výzkumu na téma sérioví vrazi - provedeno Stephanem
Harbortem v SRN**

Synopse jednou- / sériový pachatel

Tabulka: charakteristické frekventované vlastnosti
(Synopse trestnost zabítí SRN: celkově* - sériový pachatel**)
N = počet případů

Položka	N = 750*	N = 52 - 61**
Muž	90 %	89 %
Svobodný nebo rozvedený	65 %	74 %
Dělník nebo řemeslník	52 %	34 %
nezaměstnaný	26 %	39 %
nepříznivé výchovné prostředí	70 %	89 %
Dříve trestán	51 %	79 %
Snížení trestní odpovědnost	54 %	51 %
Poruchy osobnosti	18 %	89 %
Anomálie mozku	10 %	33 %
Čin/y v afektu	53 %	2 %
Konfliktní čin/y	15 %	3 %
Motiv ziskovosti	11 %	36 %
Sexuální motiv	3 %	41 %
Oběť žena	47 %	66 %
Oběť muž	53 %	34 %
Žádný vztah oběť-pachatel	21 %	89 %
Vliv alkoholu/drog	49 %	28 %
Pokus o sebevraždu	9 %	27 %
Věk v okamžiku spáchání činu	31,5 R.	27,6 R.

**Geografický model chování neznámých pachatelů při sériových vraždách
v souvislosti se sexuálními trestnými činy**

**Optimalizace zhodnocení prostorově zaměřeného chování pachatele na základě
provedení operativní analýzy případů (provedeno Stephanem Harbortem)**

Tabulka: Použité dopravní prostředky se zohledněním tzv. „ÖPNV“ (öffentliche Personennahverkehr – lokální veřejná a osobní doprava) – zda-li jel objekt např. 40km autobusem a vlakem, absolvoval pak ještě pěšky cestu 2km a pak teprve narazil na svou oběť.

Dopravní prostředek/-způsob	Počet deliktů (%)
Osobní/nákladní automobil	68 (44,4)
Pěšky	47 (30,7)
ÖPNV	24 (15,8)
Jízdní kolo	10 (6,5)
Moped/motocykl	4 (2,6)

Tabulka: Regionální vs. celostátní spáchání trestného činu

(„regionální“ = místo prvního kontaktu s obětí se nachází v poloměru 20 kilometrů vzdušnou čarou kolem základny [např. bydliště v okamžiku spáchání činu] objektu)

Delikty všeobecně (objektů = 153)

regionální počet (%)	celostátní počet (%)
115 (75,2)	38 (24,8)

Vytrvalost (objektů = 49)

konstantní počet (%)	odchylný počet (%)
40 (81,6)	9 (18,4)

Tabulka: Rozlišení kategorií vzdáleností (objektů = 153)

(cíl: rozeznání geografických modelů chování, do 20 km regionální spáchání trestného činu)

Základna – místo kontaktu s obětí (vzdušnou čarou)	Počet deliktů (%)
do 1 km	23 (15,0)
do 5 km	44 (43,8)
do 10 km	23 (58,8)
do 15 km	16 (69,3)
do 20 km	10 (74,5)
> 20 km	39 (100)

Tabulka: Posouzení odlišných míst činů (objektů = 68)(zjištění, zda-li objekty během činu mění místo činu; takovéto chování existuje, jestliže se mezi jednotlivými místy děje nachází distance minimálně 100 metrů)*Delikty všeobecně*

Změna místa činu > 100 m počet (%)
68 (44,4)

Vytrvalost (objektů = 49)

(zjištění vytrvalosti u těch samých objektů, nezávisle na tom, zda-li následovala změna místa činu)

konstantní počet (%)	odchylný počet (%)
42 (85,7)	7 (14,3)

Změna místa činu „dobrovolně“ (objektů = 45)

(Oběť souhlasí, nechá se přemluvit atd.)

Základna – místo kontaktu (vzdušnou čarou)	počet (%)
do 1 km	8 (17,8)
do 5 km	16 (53,3)
do 10 km	8 (71,1)
do 15 km	2 (75,6)
do 20 km	2 (80,0)
> 20 km	9 (100)

*Změna místa činu „nedobrovolně“ (objektů = 23)
(Oběť je nucena, zdolána atd.)*

Základna – místo kontaktu (vzdušnou čarou)	Počet (%)
do 1 km	3 (13,0)
do 5 km	6 (39,1)
do 10 km	3 (52,2)
do 15 km	1 (56,5)
do 20 km	1 (60,9)
> 20 km	9 (100)

Tabulka: Prostorové chování při změně místa činu

(zjištění, zda-li objekt místo činu [myšleno místo sexuálních činů/usmrcení] ve směru ke své základně přibližuje nebo se od něj oddaluje)

(evidovány byly jen ty delikty, u kterých byla distance mezi jednotlivými místy činů minimálně 1 km; teprve od této minimální vzdálenosti se pachatelé přičítá, že se vědomě rozhodnul pro orientaci od/k základně)

Delikty (jednotlivé činy, objektů = 68)

Základna se přibližuje počet (%)	Oddaluje se od základny počet (%)
29 (42,6)	39 (57,4)

Rozlišení: první delikt (jednotlivé delikty, objektů = 25)

Základna se přibližuje počet (%)	Oddaluje se od základny počet (%)
12 (48,0)	13 (52,0)

Rozlišení: poslední delikt (jednotlivé delikty, objektů = 26)

Základna se přibližuje počet (%)	Oddaluje se od základny počet (%)
9 (34,6)	17 (65,4)

Tabulka: Vztah pachatel – oběť (jsou si „cizí“ vs. „známí“- existence předdeliktového vztahu)

(„cizí“ – bez kontaktu, před činem se neznali, nebo byl první kontakt navázán prostřednictvím rozhovoru v restauraci [jako příprava pro trestný čin pachatele])

Delikty všeobecně (objektů = 153)

Základna – místo kontaktu (vzdušnou čarou)	„cizí“ počet (%) (objektů = 118)	„známí“ počet (%) (objektů = 35)
do 1 km	11 (9,3)	12 (34,3)
do 5 km	32 (36,4)	12 (68,6)
do 10 km	16 (50,0)	6 (85,7)
do 15 km	12 (60,2)	2 (91,4)
do 20 km	11 (69,5)	0 (91,4)
> 20 km	36 (100)	3 (100)

Exkurs: Viktimologické aspekty

(v souvislosti s průzkumem vztahu pachatel – oběť, objektů = 153):

Oběť žena %	76,8
Oběť dítě %	22,0
Stáří oběti %	
0 – 12 R.	22,0
13 – 18 R.	17,1
19 – 29 R.	33,5
30 – 39 R.	7,9
> 40 R.	19,5

Stáří objektů – pachatelů (153)

(zjištění, zda-li stáří pachatelů má vliv na jejich mobilitu při páchaní trestných činů):

Základna – místo kontaktu (vzdušnou čarou)	do 20 let počet (%) (objektů = 32)	do 27 let počet (%) (objektů = 66)	do 35 let počet (%) (objektů = 40)	od 36 let počet (%) (objektů = 15)
do 1 km	11 (34,4)	3 (4,5)	8 (20,0)	2 (13,3)
do 5 km	13 (75,0)	17 (30,3)	10 (45,0)	4 (40,0)
do 10 km	1 (78,1)	10 (45,5)	9 (67,5)	4 (66,7)
do 15 km	1 (81,3)	9 (59,1)	2 (72,5)	0 (66,7)
do 20 km	3 (90,6)	7 (69,7)	0 (72,5)	0 (66,7)
> 20 km	3 (100)	20 (100)	11 (100)	5 (100)

Tabulka: Děti jako oběti ve vztahu k mobilitě pachatele (objektů = 29)

(zjištění, zda-li děti jako oběti podmiňují specifické mobilní chování pachatele; za dítě se považuje oběť do/včetně 12 let věku)

Základna – místo kontaktu (vzdušnou čarou)	Oběti dítě Počet deliktů (%)	Oběti nebylo dítě Počet deliktů (%)
do 1 km	5 (17,2)	18 (14,5)
do 5 km	6 (37,9)	37 (44,4)
do 10 km	2 (44,8)	20 (60,5)
do 15 km	3 (55,2)	12 (70,2)
do 20 km	4 (69,0)	8 (76,6)
> 20 km	9 (100)	29 (100)

Empirický profil pachatele

V souvislosti s výzkumy provedenými Stephanem Harbortem byly nashromážděny vedle geografických také osobnostní data, a to pro účely vytvoření síťového pronásledování sériových – sexuálních vrahů.

Charakteristický znak	Četnost %
Pachatel je v okamžiku spáchání prvního trestného činu ve věku mezi 18 a 40 lety	79,6
Pachatel je činný jako příležitostný pracovník, řemeslník, úředník nebo voják	69,4
Pachatel je podprůměrně až průměrně inteligentní (IQ 70 – 109)	85,7
Pachatel má policejní poznatky	69,4
Pachatel má svou základnu v městském dosahu (> 20.000 obyvatel)	71,4
Základna pachatele leží méně jak 15 km od příslušných kontaktních míst	69,3
Mezi pachatelem a obětí není žádný delší předchozí vztah	82,4
Pachatel nenapadá děti	73,5

Praktická ukázka profilu

Výňatky z profilu:

- Muž, který žije v blízkosti pivovarů D a H. Má je na dohled a pod drobnohledem, tento blízký kontakt ho nabuzuje a motivuje k pronásledování. Má rád pivo (svým vlastním způsobem) a domnívá se, že rozumí pivovarnictví.
- Profesi nelze blíže určit, vyzná se však ve výrobě piva (alespoň je o tom nevyvratně přesvědčen). Podle řečového chování lze tipnout, že NP má průměrný intelekt, ale zabývá se nekvalifikovanou prací, mohl předčasně ukončit (selhat) při získávání vyššího vzdělání či kvalifikace.
- Věk - v řečovém chování nejsou žádná konkrétní vodítka pro určení věku, momentálně se jeví jako pravděpodobné věkové pásmo alespoň kolem 30 let.
- Osobnost: Má sklon k osobnostní rigiditě a falešné zásadovosti (principiálnosti), nenechá se snadno pohnout k tomu, aby změnil názor. Pravděpodobná je přítomnost duševní poruchy nebo poruchy osobnosti. Naznačená porucha myšlení však nesnižuje jeho intelektovou kapacitu v oblasti vymýšlení uskutečnitelných hrozeb a eventuálních útoků na pivovary.
- Životní styl - spíše singl, introvertní životní způsob, bez širokých sociálních vazeb, málo přátel a známých. Slabé, ojedinělé nebo téměř žádné kontakty k ženám.
- Vizualně: nedbá příliš na svůj zevnějšek (nestará se o módní trendy), má svůj vlastní styl.
- V nejbližším okolí může být vnímán jako lehký podivín či svérázná (těžká) povaha, ale jeho nebezpečnost bude podceňována.